

Φίλη μαθήτριά – Φίλε μαθητή,

Το βιβλίο *Εκθέσεις για όλο το Γυμνάσιο* αποτελεί βοήθημα στην Έκθεση (Παραγωγή λόγου), που εντάσσεται στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Απευθύνεται στους μαθητές **και των τριών τάξεων του Γυμνασίου**, καθώς παρουσιάζει συγκεντρωμένη όλη τη θεωρία και τις δραστηριότητες παραγωγής λόγου που περιλαμβάνονται στις τάξεις αυτές.

Λαμβάνοντας υπόψη τους διδακτικούς στόχους του μαθήματος, το βιβλίο αποσκοπεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τη μέθοδο οργάνωσης και παραγωγής λόγου, ώστε να μπορούν να συνθέτουν τα δικά τους ολοκληρωμένα κείμενα, έχοντας παράλληλα και μια συνολική εικόνα της διδακτέας ύλης.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη, που περιέχουν:

- α. Αναλυτική θεωρία με παραδείγματα** για την Παράγραφο, την Παραγωγή ευρύτερου κειμένου, την Περίληψη και τα κειμενικά είδη (Περιγραφή, Αφήγηση, Επιχειρηματολογικά κείμενα). Παράλληλα, δίνονται και πληροφορίες για είδη κειμένων όπως η Επιστολή, το Άρθρο, το Ημερολόγιο και ο Οργανωμένος προφορικός λόγος, καθώς πολλά από τα θέματα ζητούνται να αναπτυχθούν σε ανάλογη μορφή.
- β. Υποδειγματικά αναπτυγμένες** όλες τις **δραστηριότητες παραγωγής λόγου** που δίνονται στα σχολικά εγχειρίδια της Νεοελληνικής Γλώσσας Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου. Επίσης, δίνονται αναπτυγμένα και επιπλέον θέματα.
- γ. Ενδεικτικά Θέματα για εξάσκηση**, που παρέχουν δυνατότητες αυτενέργειας των μαθητών και εμπέδωσης της διδακτέας ύλης.

Δήμητρα Καλαβρουζιώτου

Περιεχόμενα

Δίπλα σε κάθε θέμα σημειώνεται η τάξη στην οποία αυτό διδάσκεται. Όλα τα θέματα της θεωρίας θεωρούνται γνωστά για τη Γ΄ Γυμνασίου.

Θεωρητικό υλικό

A. Η παράγραφος	11
– Έννοια και χαρακτηριστικά της παραγράφου <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	11
– Η δομή της παραγράφου <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	13
– Συνοχή παραγράφου και ευρύτερου κειμένου (τρόποι σύνδεσης προτάσεων και παραγράφων) <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	15
– Οι πλαγιότιτλοι <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	19
– Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου <i>B΄ Γυμνασίου</i>	21
– Ασκήσεις	28
B. Παραγωγή ευρύτερου κειμένου	35
– Οργάνωση κειμένου <i>B΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	35
– Αλληλουχία – Συνοχή <i>B΄ Γυμνασίου</i>	37
– Το επίπεδο ύψους <i>B΄ Γυμνασίου</i>	40
– Επανέλεγχος γραπτής έκφρασης <i>B΄ Γυμνασίου</i>	42
Γ. Η περίληψη	45
– Τι είναι η περίληψη <i>A΄, B΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	45
– Τα βασικά βήματα για τη σύνθεση περίληψης <i>A΄, B΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	46
– Η δομή και η έκταση του κειμένου της περίληψης <i>A΄, B΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	48
– Η γλώσσα της περίληψης <i>A΄, B΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	49
Δ1. Η περιγραφή	57
– Η έννοια και τα γενικά χαρακτηριστικά της περιγραφής <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	57
– Είδη περιγραφής <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	58
– Η οργάνωση της περιγραφής <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	58
– Η γλώσσα της περιγραφής <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	60
– Αντικειμενική και υποκειμενική περιγραφή <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	61
Δ2. Είδη περιγραφής	65
– Περιγραφή χώρου, τόπου ή τοπίου <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	65
– Περιγραφή αντικειμένου <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	69
– Περιγραφή προσώπου <i>A΄, B΄ Γυμνασίου</i>	72

–Περιγραφή έργων τέχνης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	75
–Περιγραφή ζώου ή φυτού	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	78
–Περιγραφή γεγονότος	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	80
E. Η αφήγηση		85
–Η έννοια και τα χαρακτηριστικά της αφήγησης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	85
–Μορφές της αφήγησης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	85
–Η δομή της αφήγησης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	86
–Η γλώσσα της αφήγησης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	87
–Η οπτική γωνία της αφήγησης	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	88
–Η χρονική σειρά των γεγονότων	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	89
–Αφηγηματικές τεχνικές	<i>Α΄, Β΄ Γυμνασίου</i>	90
ΣΤ. Επιχειρηματολογικά κείμενα		95
–Τι είναι τα επιχειρηματολογικά κείμενα	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	95
–Πώς στηρίζουμε τη θέση μας σ’ ένα επιχειρηματολογικό κείμενο – Επιχειρήματα και τεκμήρια	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	95
–Η δομή των επιχειρηματολογικών κειμένων	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	96
–Η γλώσσα των επιχειρηματολογικών κειμένων	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	97
Z. Άλλα είδη κειμένων: επιστολή, ημερολόγιο, άρθρο, οργανωμένος προφορικός λόγος		101
–Επιστολή	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	101
–Ημερολόγιο	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	103
–Άρθρο	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	105
–Οργανωμένος (ή προσχεδιασμένος) προφορικός λόγος	<i>Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου</i>	107

Αναπτυγμένα θέματα παραγωγής γραπτού λόγου

1. Σχολείο – Σχολική ζωή		113
Θέματα 1-8	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	113
Θέματα 9-11	<i>Β΄ Γυμνασίου</i>	127
2. Ταξίδι στον κόσμο της φύσης	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	134
3. Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	150
4. Ο μαγικός κόσμος του θεάτρου και του κινηματογράφου	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	159
5. Οι δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	171
6. Ο κόσμος μέσα από την οθόνη-εικόνα/ΜΜΕ (Τύπος, τηλεόραση, διαδίκτυο) ...		182
Θέματα 1-6	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	182
Θέματα 7-9	<i>Β΄ Γυμνασίου</i>	190
7. Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες	<i>Α΄ Γυμνασίου</i>	195

8. Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης – Βιβλίο <i>Α΄ Γυμνασίου</i>	205
9. Τόποι και ταξίδια	213
Θέματα 1-3 <i>Α΄ Γυμνασίου</i>	213
Θέματα 4-8 <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	217
10. Ζούμε με την οικογένεια <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	225
11. Φίλοι για πάντα <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	232
12. Εργασία – Επάγγελμα <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	237
13. Βιώνοντας προβλήματα της καθημερινής ζωής <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	244
14. Συζητώντας για σύγχρονα κοινωνικά θέματα <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	251
15. Ταξίδι στον μαγικό κόσμο του διαστήματος <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	258
16. Η Ελλάδα στον κόσμο <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	265
17. Γλώσσα <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	271
18. Είμαστε όλοι ίδιοι. Είμαστε όλοι διαφορετικοί <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	276
19. Ενωμένη Ευρώπη και Ευρωπαίοι πολίτες <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	283
20. Ειρήνη – Πόλεμος <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	291
21. Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση οικουμενικών αξιών <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	300
22. Τέχνη: Μια γλώσσα για όλους, σε όλες τις εποχές <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	305
23. Μπροστά στο μέλλον <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	312

Θέματα για εξάσκηση

– Θέματα 1-5 <i>Α΄ Γυμνασίου</i>	321
– Θέματα 6-10 <i>Β΄ Γυμνασίου</i>	333
– Θέματα 11-15 <i>Γ΄ Γυμνασίου</i>	342
Απαντήσεις	351

Θεωρητικό υλικό για:

- ▶ Παράγραφο
- ▶ Παραγωγή ευρύτερου κειμένου
- ▶ Περίληψη
- ▶ Περιγραφή
- ▶ Αφήγηση
- ▶ Επιχειρηματολογικά κείμενα
- ▶ Άλλα είδη κειμένων: επιστολή, ημερολόγιο, άρθρο, οργανωμένος προφορικός λόγος

Α. Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Έννοια και χαρακτηριστικά της παραγράφου

Όταν γράφουμε ένα κείμενο, δεν αρκεί μόνο να έχουμε συγκεντρώσει το απαραίτητο υλικό (σκέψεις, ιδέες, πληροφορίες) σχετικά με το θέμα που αναλύουμε· πρέπει το υλικό αυτό να παρουσιαστεί με τέτοιον τρόπο, ώστε να είναι κατανοητό στον αναγνώστη. Δηλαδή πρέπει οι ιδέες μας να μην παρουσιάζονται ανακατεμένες και το κείμενό μας να ακολουθεί μια λογική οργάνωση, που θα επιτρέπει στον αναγνώστη να παρακολουθεί τη ροή της σκέψης μας. Για να το πετύχουμε αυτό, πρέπει αρχικά να ξεκαθαρίσουμε ποιες ιδέες ή πληροφορίες θέλουμε να αναφέρουμε και στη συνέχεια να τις αναλύσουμε καθεμιά ξεχωριστά. Ουσιαστικά χωρίζουμε το κείμενό μας σε μικρότερα κομμάτια, σε καθένα από τα οποία κάθε ιδέα μας που σχετίζεται με το θέμα παρουσιάζεται αναπτυγμένη. Τα κομμάτια αυτά είναι οι παράγραφοι. Επομένως:

Παράγραφος

Είναι το τμήμα του γραπτού κειμένου που αποτελείται από πολλές προτάσεις και περιόδους και στο οποίο αναπτύσσεται μια ιδέα, σκέψη ή πληροφορία, δηλαδή μια πλευρά του θέματος του κειμένου.

Η παράγραφος παρουσιάζει ορισμένα **βασικά χαρακτηριστικά**. Συγκεκριμένα:

- α.** Είναι ένα **ενιαίο κείμενο** με αρχή, ανάπτυξη και τέλος.
- β.** Έχει **αυτονομία**, αφού αναπτύσσει μια πλευρά ενός θέματος.
- γ.** Ταυτόχρονα **συνδέεται νοηματικά** με τις άλλες παραγράφους που απαρτίζουν ένα κείμενο. Υπάρχει δηλαδή νοηματική συνέχεια (αλληλουχία) μεταξύ των παραγράφων, και όλες μαζί αναλύουν το θέμα του κειμένου.

Πώς διακρίνεται κάθε παράγραφος από τις άλλες

Κάθε παράγραφος ξεχωρίζει από τις άλλες παραγράφους ενός κειμένου:

- α. **εξωτερικά** (από τη μορφή της): ξεκινά πάντα από καινούρια αράδα (γραμμή) και η πρώτη της λέξη γράφεται λίγο πιο μέσα σε σχέση με τις υπόλοιπες αράδες του κειμένου.
- β. **εσωτερικά** (από το περιεχόμενό της): αναπτύσσει μια διαφορετική ιδέα, μια διαφορετική πλευρά του θέματος.

Παράδειγμα

Στο παρακάτω κείμενο θα δούμε πώς το θέμα του οργανώνεται και αναλύεται με τη βοήθεια των παραγράφων.

Ηλεκτρονικά παιχνίδια και παιδί

1n §

Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια επηρεάζουν αρνητικά την ταυτότητα και τον χαρακτήρα των παιδιών. Αυτό καταδεικνύει έρευνα η οποία έγινε σε 33 δημοφιλή, όπως διαμορφώνονται από τις πωλήσεις, βιντεοπαιχνίδια. Όπως προκύπτει από την έρευνα, η πλειονότητα των παιχνιδιών περιλαμβάνει σκηνές επιθετικότητας ή βίας, ενώ σημαντικό μέρος τους περιέχει μορφές δράσης με βία κατά γυναικών.

2n §

Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια αποτελούν ωστόσο μέρος του σύγχρονου τρόπου ζωής μεγάλων και μικρών. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να τα χειρίζονται σωστά, σύμφωνα με τις ψυχοπαιδαγωγικές αρχές, ώστε να υπάρχουν τα αναμενόμενα επιθυμητά αποτελέσματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

3n §

Η χρήση νέων τεχνολογιών στο σχολείο μπορεί να συμβάλει σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση. Μπορεί μέσα από το παιχνίδι να βοηθήσει το παιδί να βελτιώσει τη θέση του στην ομάδα, να εξασφαλίσει ευκαιρίες για φιλικές επαφές, να καλλιεργήσει δεξιότητες, εφόσον βέβαια ελέγχεται ο χρόνος απασχόλησής του με αυτού του είδους την ψυχαγωγία.

εφημ. Το Βήμα (δισκευή)

- Το παραπάνω κείμενο έχει θέμα τη σχέση ηλεκτρονικών παιχνιδιών και παιδιών. **Το θέμα του κειμένου δίνεται στον τίτλο του.**
- Το κείμενο αποτελείται από τρεις παραγράφους, που διαχωρίζονται **εξωτερικά** μεταξύ τους από το γεγονός ότι καθεμιά ξεκινάει από καινούρια αράδα και η πρώτη τους λέξη γράφεται πιο μέσα σε σχέση με τις άλλες αράδες του κειμένου.

- Σε κάθε παράγραφο αναπτύσσεται μια διαφορετική ιδέα:
 - Η **1η παράγραφος** (*Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια ... κατά γυναικών*) αναφέρεται στην αρνητική επίδραση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών στην προσωπικότητα του παιδιού.
 - Η **2η παράγραφος** (*Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια αποτελούν ... της προσωπικότητάς τους*) τονίζει την ανάγκη να μάθουν τα παιδιά να χειρίζονται σωστά τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, προκειμένου να έχουν κάποια οφέλη στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.
 - Η **3η παράγραφος** (*Η χρήση νέων τεχνολογιών ... την ψυχαγωγία*) προβάλλει τον ρόλο του σχολείου στην ορθή χρήση των ηλεκτρονικών παιχνιδιών και τα θετικά αποτελέσματα που θα προκύψουν.
- Και οι τρεις παράγραφοι, παρά το διαφορετικό τους περιεχόμενο, συνδέονται νοηματικά μεταξύ τους, αφού αναφέρονται στο ίδιο θέμα. Έτσι, το κείμενο παρουσιάζει λογική οργάνωση και οι ιδέες που περιέχονται σ' αυτό γίνονται κατανοητές στον αναγνώστη.

Η δομή της παραγράφου

Η παράγραφος αποτελείται από τρία μέρη:

- α.** τη **θεματική πρόταση/περίοδο**,
- β.** τις **λεπτομέρειες ή σχόλια**,
- γ.** την **κατακλείδα**.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ		
Α	Θεματική πρόταση/περίοδος	Είναι η πρώτη πρόταση/περίοδος της παραγράφου και σ' αυτήν παρουσιάζεται το θέμα, η κύρια ιδέα της παραγράφου.
Ρ		Η θεματική πρόταση/περίοδος βρίσκεται συνήθως στην αρχή της παραγράφου, αλλά μπορεί να τοποθετείται και σε άλλα σημεία της, ακόμα και στο τέλος. Μπορεί επίσης να μη δηλώνεται με σαφήνεια, αλλά να συνάγεται (να συμπεραίνεται) από τα σχόλια/λεπτομέρειες της παραγράφου.
Χ		
Η		

Α Ν Α Π Τ Υ Ξ Η	Λεπτομέρειες ή σχόλια	<p>Είναι οι προτάσεις/περίοδοι που ακολουθούν τη θεματική πρόταση/περίοδο και την αναλύουν και την εξηγούν (αναπτύσσουν δηλαδή το θέμα, την κύρια ιδέα της παραγράφου).</p> <p>Οι λεπτομέρειες πρέπει: α. να μην ξεφεύγουν από την κύρια ιδέα που διατυπώνεται στη θεματική πρόταση/περίοδο και β. να είναι επαρκείς, ώστε το θέμα της παραγράφου να αναλύεται (όσο είναι δυνατόν) απ' όλες τις πλευρές. Όταν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, τότε λέμε ότι η παράγραφος έχει ενότητα και πληρότητα.</p>
Τ Ε Λ Ο Σ	Κατακλείδα	<p>Είναι η τελευταία πρόταση/περίοδος της παραγράφου, η οποία είτε συνοψίζει το νόημα της παραγράφου είτε αποτελεί το συμπέρασμα της ανάλυσης που έχει προηγηθεί.</p> <p>Κάποιες φορές η κατακλείδα βοηθά στη μετάβαση στην επόμενη παράγραφο.</p> <p>Επίσης, δεν είναι πάντα απαραίτητη σε μια παράγραφο, μπορεί δηλαδή και να παραλείπεται.</p>

Παράδειγμα

- **Θεματική περίοδος:** Κύρια ιδέα → οι αλλαγές στις τέχνες τον 20ό αι.
- **Λεπτομέρειες:** Παρουσίαση των αλλαγών
- **Κατακλείδα:** Το αποτέλεσμα των αλλαγών στις τέχνες

Ο 20ός αιώνας υπήρξε μια εποχή που έφερε ραγδαίες αλλαγές και ανακατατάξεις στον τομέα των τεχνών. Οι εικαστικοί καλλιτέχνες γοητευμένοι από το θέατρο, τον κινηματογράφο και τη λογοτεχνία χρησιμοποίησαν στα έργα τους δράσεις, βιντεοταινίες ή και γραπτά κείμενα για να δημιουργήσουν εικόνες και να εκφράσουν νοήματα. Μια σειρά καλλιτεχνικών κινημάτων, αμφισβητώντας τις παραδοσιακές μορφές και τη λειτουργία της τέχνης, επιχείρησαν να απελευθερώσουν τους καλλιτέχνες από τα δεσμά των πλαστικών τους μέσων. **Τα όρια μεταξύ των τεχνών έγιναν ασαφή.**

Εικαστικά, Α΄ Γυμνασίου

Παράγραφος: μικρογραφία ενός κειμένου

Η δομή της παραγράφου θυμίζει τη δομή, την οργάνωση ενός ευρύτερου κειμένου. Η θεματική περίοδος αντιστοιχεί στον πρόλογο, οι λεπτομέρειες στο κύριο μέρος και η κατακλείδα στον επίλογο του κειμένου. Τα μέρη αυτά λειτουργούν κατ' ανάλογο τρόπο: η θεματική πρόταση/περίοδος και ο πρόλογος παρουσιάζουν το θέμα, οι λεπτομέρειες και το κύριο μέρος το αναλύουν και η κατακλείδα και ο επίλογος το συνοψίζουν, το κλείνουν.

Παράγραφος		Κείμενο
Θεματική πρόταση	↔	Πρόλογος
Λεπτομέρειες	↔	Κύριο μέρος
Κατακλείδα	↔	Επίλογος

Συνοχή παραγράφου και ευρύτερου κειμένου (τρόποι σύνδεσης προτάσεων και παραγράφων)

- Οι προτάσεις/περίοδοι σε μια παράγραφο δεν μπαίνουν τυχαία η μία δίπλα στην άλλη. Αντίθετα, πρέπει να συνδέονται με κατάλληλο τρόπο, ώστε:
 - αφενός να ακολουθείται μια φυσική, λογική σειρά (τι πρέπει να ειπωθεί πρώτο, τι δεύτερο κ.λπ.) στην ανάπτυξη της σκέψης μας,
 - αφετέρου να δηλώνονται οι νοηματικές σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ τους (π.χ. σχέση αιτίου-αποτελέσματος, αντίθεση, χρονική σχέση κ.λπ.).
 Όταν οι προτάσεις/περίοδοι μιας παραγράφου συνδέονται σωστά μεταξύ τους, χωρίς ασάφειες και λογικά κενά, τότε η παράγραφος έχει **συνοχή**.
- Η **συνοχή** πρέπει να εξασφαλίζεται και σ' ένα ευρύτερο κείμενο. Όπως έχουμε αναφέρει, κάθε παράγραφος του κειμένου έχει αυτονομία, δηλαδή ξεχωριστό περιεχόμενο από τις άλλες. Ταυτόχρονα όμως όλες οι παράγραφοι συνδέονται νοηματικά μεταξύ τους, γιατί αναπτύσσονται γύρω απ' αυτό που αποτελεί το θέμα του κειμένου. Επομένως, για να υπάρχει συνοχή σ' ένα κείμενο, πρέπει οι παράγραφοι να συνδέονται κατάλληλα μεταξύ τους, ώστε να αναδεικνύεται η νοηματική τους σχέση και να επιτυγχάνεται η ομαλή μετάβαση από το ένα νόημα στο άλλο. (Για τη συνοχή και την αλληλουχία ευρύτερου κειμένου βλ. και Β' Ενότητα, *Παραγωγή ευρύτερου κειμένου*, σελ. 37-38.)

Τρόποι σύνδεσης των προτάσεων και των παραγράφων μεταξύ τους

Η σύνδεση των προτάσεων/περιόδων μιας παραγράφου αλλά και των παραγράφων ενός κειμένου μεταξύ τους γίνεται με τους εξής τρόπους:

α. Με συνδυετικές λέξεις ή φράσεις, που δηλώνουν:

- **αντίθεση**: όμως, εντούτοις, εξάλλου, ενώ, ωστόσο, αντίθετα, αν και, άλλωστε, παρ' όλα αυτά κ.λπ.
- **συμπέρασμα ή αποτέλεσμα**: λοιπόν, επομένως, ώστε, άρα, συμπερασματικά, με αποτέλεσμα, συνεπώς, κατά συνέπεια κ.λπ.
- **επεξήγηση**: δηλαδή, με άλλα λόγια, ειδικότερα, πιο αναλυτικά, πιο συγκεκριμένα, μια ερμηνεία είναι, εξηγώντας κ.λπ.
- **χρόνο**: μετά, ύστερα, αργότερα, πριν να, ταυτόχρονα, στη συνέχεια, από τότε που κ.λπ.
- **αιτία**: επειδή, γιατί, εφόσον, γι' αυτό, μια και, λόγω του ότι, εξαιτίας, αυτό οφείλεται κ.λπ.
- **παράδειγμα**: π.χ., λ.χ., για παράδειγμα, όπως κ.λπ.
- **προσθήκη**: επίσης, επιπλέον, ακόμη, εκτός απ' αυτό, παράλληλα κ.λπ.
- **τόπο**: πάνω, κάτω, εδώ, εκεί, στο πλάι, μέσα, έξω, στο μπροστινό μέρος, από κοντά κ.λπ.
- **έμφαση**: αξίζει να σημειωθεί, το πιο σημαντικό, προπάντων, είναι αξιοσημείωτο, θα ήθελα να τονίσω, είναι σημαντικό να τονιστεί κ.λπ.
- **όρο, προϋπόθεση**: με την προϋπόθεση ότι, με τον όρο ότι, εκτός αν, αν, σε περίπτωση που κ.λπ.
- **απαρίθμηση**: πρώτον, δεύτερον, κατ' αρχάς, αρχικά, κατά πρώτο λόγο, στο τέλος, τελικά κ.λπ.
- **γενίκευση**: γενικά, κατά κύριο λόγο, συνήθως, τις περισσότερες φορές κ.λπ.
- **σκοπό**: για να..., με σκοπό να, προκειμένου να, κύριος σκοπός είναι κ.λπ.
- **αναλογία/ομοιότητα**: όπως, σαν, ομοίως, κατά ανάλογο τρόπο, παρόμοια κ.λπ.
- **διάζευξη**: ή ... ή, είτε ... είτε, ούτε ... ούτε, μήτε ... μήτε κ.λπ.
- **βεβαιότητα**: είναι βέβαιο, αναμφίβολα, χωρίς αμφιβολία, βέβαια, πραγματικά, είναι αλήθεια κ.λπ.
- **ταξινόμηση/διαίρεση**: αφενός ... αφετέρου, από τη μια ... από την άλλη κ.λπ.

β. Με έμμεση αναφορά στην προηγούμενη παράγραφο ή περίοδο, όπου διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

- **επανάληψη της τελευταίας ιδέας** της προηγούμενης παραγράφου ή περιόδου· π.χ. *Πρέπει να αντισταθούμε στους θορύβους ενεργητικά! Πρέπει να δράσουμε υπο-*

- στηρίζοντας κάθε μέτρο περιορισμού τους, γιατί αλλιώς η κατάσταση θα επιδεινωθεί στα χρόνια που έρχονται.
- **επανάληψη του κεντρικού νοήματος** της προηγούμενης παραγράφου ή περιόδου·
π.χ. Η Βιομηχανική Επανάσταση ανάγκασε τους χωρικούς να μετακινηθούν από τα χωριά τους στις πόλεις, για να εργαστούν στα νέα εργοστάσια. **Αυτό το φαινόμενο της αστυφιλίας** δημιούργησε έναν νέο τύπο κοινωνίας και έναν νέο τρόπο ζωής.
 - **επανάληψη μιας λέξης ή φράσης** που προηγήθηκε·
π.χ. Ο Ήλιος είναι η πηγή όλων των φυσικών φαινομένων που συμβαίνουν στον πλανήτη μας. Με την ακτινοβολία του ο **Ήλιος ζεσταίνει την ατμόσφαιρα και προκαλεί τους ανέμους και τις βροχές, ενώ ταυτόχρονα με τη βοήθεια των φυτών και της φωτοσύνθεσης συντηρεί τη ζωή.**
 - **παράλειψη μιας λέξης ή φράσης** που ήδη αναφέρθηκε·
π.χ. Ο δάσκαλος ήταν καλόκαρδος, πρόσχαρος και γλυκομίλητος. Καταλάβαινε και λάτρευε (ενν. ο δάσκαλος) τα παιδιά, που του ανταπέδιδαν την αγάπη που τους έδειχνε με κάθε τρόπο.
 - **αντικατάσταση μιας λέξης με αντωνυμία, επίρρημα ή με άλλη συνώνυμη λέξη**·
π.χ. Οι σπουδαίες ανακαλύψεις είναι καρπός πολύχρονων και επίμονων ερευνών που διεξήγαγαν ιδιοφυείς επιστήμονες. Δικαίως **αυτοί** (αντικατάσταση με αντωνυμία της φράσης ιδιοφυείς επιστήμονες) θεωρούνται ευεργέτες της ανθρωπότητας. Στο μουσείο εκτίθενται δημιουργίες σύγχρονων καλλιτεχνών. Πρόκειται για **έργα** (αντικατάσταση της λέξης δημιουργίες με τη συνώνυμη έργα) που εκφράζουν τη σύγχρονη αντίληψη για την τέχνη.

Παράδειγμα

Ας δούμε στο παρακάτω κείμενο τους τρόπους σύνδεσης των παραγράφων και των περιόδων, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται η συνοχή.

[Η γεωμετρική τέχνη]

Η **τέχνη** που δημιουργήθηκε από τον 11ο έως και τον 8ο αι. π.Χ. ονομάζεται **γεωμετρική**, από τα γεωμετρικά κοσμήματα στα πήλινα αγγεία. Γεωμετρικές είναι, επίσης, και οι μορφές των ανθρώπων και των ζώων, είτε είναι ζωγραφισμένες επάνω σε αγγεία είτε είναι πήλινα ή χάλκινα ειδώλια.

Η **γεωμετρική τέχνη** δεν εμφανίζεται ξαφνικά στα κέντρα της Ελλάδας. **Αντίθετα**, οι απλές κυματιστές γραμμές και οι σπείρες που ζωγραφίζονταν με το χέρι πάνω στα

αγγεία της μυκηναϊκής εποχής μετατρέπονται σε ομόκεντρους κύκλους και ημικύκλια ζωγραφισμένα με μεγάλη ακρίβεια με τη βοήθεια του διαβήτη. **Σταδιακά** τρίγωνα, ρόμβοι, μαίανδροι, κλιμακωτά σχέδια και άλλα απλώνονται σε ολόκληρη την επιφάνεια των **αγγείων** σχηματίζοντας ένα πυκνό δίκτυο. **Αργότερα**, σειρές ομοιόμορφων ζώων, καθώς και παραστάσεις σχετικές με τον θάνατο μαζί με γεωμετρικά κοσμήματα διακοσμούν τα μεγαλύτερα αγγεία που χρησιμοποιούνταν σαν σήματα τάφων. Προς το τέλος **ωστόσο** της εποχής εμφανίζονται δειλά δειλά και μυθολογικά θέματα.

Επιπλέον, σε αντίθεση με τη μινωική και τη μυκηναϊκή εποχή, αρχίζουν να ανεγείρονται μεγάλοι ναοί για τη λατρεία των θεών. Οι τοίχοι τους αποτελούνται από λίθους στο κάτω μέρος τους, πλίνθους ψηλότερα και έχουν επίπεδες ή σαμαρωτές στέγες από πηλό και κλαδιά. Μερικοί ναοί, όπως το Ηραίο της Σάμου, είναι μεγάλοι και μακρόστενοι με μία κεντρική σειρά από κολόνες –κίονες– και βάθρο για το άγαλμα της θεάς. Σιγά σιγά ορισμένα ιερά (Δελφοί, Δωδώνη, Ολυμπία) αρχίζουν να αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα.

Αρχαία Ιστορία, Α΄ Γυμνασίου (δισκευή)

A. Σύνδεση των παραγράφων

- **Θέμα** του κειμένου είναι η γεωμετρική τέχνη. Σε κάθε παράγραφο δίνονται πληροφορίες σχετικά με αυτή, ώστε να κατανοηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Έτσι:
 - Στην 1η παράγραφο εξηγείται τι ονομάζεται γεωμετρική τέχνη και τότε εμφανίζεται.
 - Στη 2η παράγραφο αναλύεται η σταδιακή εξέλιξη της γεωμετρικής τέχνης όπως αυτή αποτυπώθηκε στην αγγειογραφία.
 - Στην 3η παράγραφο εξετάζεται η αρχιτεκτονική των ναών της γεωμετρικής περιόδου.
- Η **σύνδεση των παραγράφων** μεταξύ τους γίνεται ως εξής:
 - Η 2η παράγραφος συνδέεται με την 1η με την επανάληψη των λέξεων **γεωμετρική** και **τέχνη**.
 - Η 3η παράγραφος συνδέεται με τη 2η με τη συνδετική λέξη **Επιπλέον**, που δηλώνει προσθήκη.

B. Σύνδεση των προτάσεων/περιόδων στην παράγραφο

Ας εξετάσουμε ενδεικτικά τη 2η παράγραφο.

- Η σύνδεση των νοημάτων στην παράγραφο είναι **φυσική** και **λογική**:
 - Αρχικά επισημαίνεται ότι η γεωμετρική τέχνη δεν εμφανίζεται ξαφνικά.
 - Έπειτα παρουσιάζεται η σύνδεσή της με τα διακοσμητικά σχέδια στα αγγεία της μυκηναϊκής περιόδου.
 - Στη συνέχεια δείχνεται η σταδιακή εξέλιξή της με την εμφάνιση πιο περίπλοκων γεωμετρικών σχημάτων στα αγγεία.
 - Ακολουθεί η επισήμανση και άλλων θεμάτων που αρχίζουν να εμφανίζονται ως

διακοσμητικά στοιχεία (σειρές ομοιόμορφων ζώων – παραστάσεις σχετικές με τον θάνατο).

- Η παράγραφος κλείνει με την αναφορά στα μυθολογικά θέματα που εμφανίζονται προς το τέλος της γεωμετρικής εποχής.
- Ως τρόποι σύνδεσης των προτάσεων/περιόδων χρησιμοποιούνται:
 - Η συνδετική λέξη **Αντίθετα** (2η περίοδος), που δηλώνει αντίθεση.
 - Η συνδετική λέξη **Σταδιακά**, που δηλώνει χρόνο, και η επανάληψη της λέξης **αγγεία** → **αγγείων** (3η περίοδος).
 - Η συνδετική λέξη **Αργότερα** (4η περίοδος), που δηλώνει χρόνο.
 - Η συνδετική λέξη **ωστόσο** (5η περίοδος), που δηλώνει αντίθεση.

Οι πλαγιότιτλοι

Πλαγιότιτλος

Είναι η περίοδος/πρόταση με την οποία αποδίδεται σύντομα και περιεκτικά το περιεχόμενο μιας παραγράφου. Αποτελεί, θα λέγαμε, τον τίτλο της παραγράφου.

Για να είναι εύστοχος ο πλαγιότιτλός μας, θα πρέπει:

- α.** Να διαβάσουμε προσεκτικά (και όχι βιαστικά και επιφανειακά) την παράγραφό μας.
- β.** Να σημειώσουμε τα **βασικά** της **μέρη** (θεματική περίοδος/πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα).
- γ.** Να προσδιορίσουμε την **κύρια ιδέα** της (ή αλλιώς το **νοηματικό κέντρο** της), που δίνεται στη θεματική πρόταση/περίοδο.
- δ.** Να εντοπίσουμε τις **λέξεις ή φράσεις-κλειδιά**, δηλαδή τις λέξεις εκείνες που ουσιαστικά προβάλλουν τα κύρια νοήματα/ιδέες της παραγράφου.
- ε.** Να συνθέσουμε τον πλαγιότιτλό μας, φροντίζοντας ώστε να αποδίδει το νόημα όλης της παραγράφου και να μην περιορίζεται μόνο στη θεματική πρόταση/περίοδο.

Επίσης, πρέπει να έχουμε υπόψη μας και τα εξής:

- Ο πλαγιότιτλος πρέπει να είναι **σύντομος** (μία έως δύο αράδες το πολύ).
- Για τη συγγραφή του πλαγιότιτλου μπορούμε **να χρησιμοποιήσουμε κάποιες από τις λέξεις-κλειδιά της παραγράφου**.
- Τέλος, ο πλαγιότιτλος μπορεί να είναι μια **απλή, σύντομη πρόταση** ή να έχει τη μορφή **ονοματικής φράσης**.

Παράδειγμα

- Θεματική περίοδος
- Λεπτομέρειες
- Κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

Εμείς τα παιδιά είμαστε πρόθυμα και ανυπομονούμε για μια συνάντηση με τη Δημοτική Αρχή, για να συζητήσουμε με τον Δήμαρχο κάποιες προτάσεις μας σχετικά με προβλήματα που αντιμετωπίζουμε στο σχολείο. Μ' αυτές τις προτάσεις μπορεί να βοηθήσουμε στη λύση τους, που πιστεύουμε πως δεν είναι πάρα πολύ δύσκολη. Πρώτα πρώτα, θα θέλαμε ο δρόμος γύρω από το σχολείο μας να ήταν πιο ασφαλής για μας, με λιγότερες λακκούβες, που γεμίζουν με βρόμικα νερά τον χειμώνα, αλλά και σκουπίδια που φεύγουν από τους σκουπιδοτενεκέδες. Ακόμα, θα ήταν χρήσιμο να υπήρχε το πρωί και το μεσημέρι κάποιος που θα φρόντιζε, ώστε να μην κινδυνεύουμε από τα αυτοκίνητα και τα φορτηγά, που πολλές φορές μάς αγνοούν. Παράλληλα, ζητάμε οι τουαλέτες του σχολείου μας να είναι συνέχεια καθαρές, για να μπορούμε να τις χρησιμοποιούμε με μεγαλύτερη ασφάλεια για την υγεία μας. Επίσης, καλό θα ήταν, πιστεύουμε, όλες οι τάξεις του σχολείου μας να ήταν μεγάλες, με ωραία χρώματα βαμμένες.

*Νεοελληνική Γλώσσα, Α΄ Γυμνασίου,
Τετράδιο Εργασιών (διασκευή)*

<p>▶ Κύρια ιδέα της παραγράφου (δίνεται στη θεματική περίοδο)</p>	<p>Οι μαθητές ενός σχολείου επιδιώκουν συνάντηση με τον Δήμαρχο, προκειμένου να καταθέσουν ορισμένες προτάσεις για την επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στο σχολείο.</p>
<p>▶ Λέξεις ή φράσεις-κλειδιά</p>	<p>παιδιά, συνάντηση, Δημοτική Αρχή, προτάσεις, προβλήματα, σχολείο, ο δρόμος, πιο ασφαλής, κάποιος που θα φρόντιζε, να μην κινδυνεύουμε από τα αυτοκίνητα, τουαλέτες, καθαρές, τάξεις, μεγάλες, βαμμένες</p>
<p>▶ Πλαγιότιτλος</p>	<p>Οι προτάσεις των μαθητών στη Δημοτική Αρχή για τη βελτίωση της σχολικής τους ζωής</p>

Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

Υπάρχουν πολλοί τρόποι ανάπτυξης μιας παραγράφου, οι οποίοι καθορίζονται από τη θεματική πρόταση/περίοδο, δηλαδή από την κύρια ιδέα, το θέμα που διατυπώνεται σ' αυτήν. Ανάλογα λοιπόν με τη θεματική πρόταση/περίοδο μια παράγραφος μπορεί να αναπτυχθεί με τους εξής τρόπους:

α. Ανάπτυξη με ειδικές λεπτομέρειες

Σ' αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης παρουσιάζουμε επαρκείς λεπτομέρειες που αναλύουν, επεξηγούν την κύρια ιδέα που διατυπώνεται στη θεματική πρόταση/περίοδο. Συγκεκριμένα:

- Στη **Θ.Π.** παρουσιάζεται ένα γεγονός, μια κατάσταση, ένας τόπος, ένα αντικείμενο κ.λπ.
- Στις **λεπτομέρειες** δίνονται αρκετές πληροφορίες (χαρακτηριστικά, στοιχεία, παρατηρήσεις κ.ά.) που διασαφηνίζουν όσο γίνεται πληρέστερα τη Θ.Π.

Η ανάπτυξη με ειδικές λεπτομέρειες χρησιμοποιείται συνήθως σε **περιγραφές** και **αφηγήσεις**.

Παράδειγμα

- **Θεματική πρόταση:** Επισημαίνεται η ομορφιά ενός αυγουστιάτικου βραδιού.
- **Λεπτομέρειες:** Με στοιχεία/πληροφορίες απεικονίζεται παραστατικά η ομορφιά της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής.
- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Ήταν ένα όμορφο αυγουστιάτικο βραδάκι. Τριγυρισμένος από χρυσό φόντο και ελαφρά πασπαλισμένος με πορφυρό χρώμα, ο ήλιος στεκόταν πάνω από τον ορίζοντα της δύσης, έτοιμος να κατέβει πίσω από τους μακρινούς λόφους. Στους κήπους οι σκιές είχαν κιόλας χαθεί, η ατμόσφαιρα είχε πάρει ένα γκρίζο χρώμα, αλλά στις κορυφές των δέντρων έπαιζε ακόμα ένα χρύσωμα. Πρόσφατα έπεσε μια βροχή κι αυτό δρόσισε ακόμα περισσότερο την έτσι κι αλλιώς δροσερή, διάφανη, αρωματισμένη ατμόσφαιρα.

Α. Τσέχοφ, «Η ζωντανή πραμάτεια»,
στο *Ο απρόβλεπτος κύριος Τσέχοφ*, εκδ. Μεταίχμιο

β. Ανάπτυξη με παραδείγματα

Στην περίπτωση αυτή αναφέρονται συγκεκριμένα παραδείγματα με τα οποία επαληθεύεται η κύρια ιδέα/άποψη της παραγράφου. Συγκεκριμένα:

- Στη **Θ.Π.** παρουσιάζεται μια ιδέα, άποψη.
- Στις **λεπτομέρειες** αναφέρονται παραδείγματα που τεκμηριώνουν την ιδέα/άποψη και αποδεικνύουν ότι αυτή στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία και δεν είναι υποκειμε-

νική ή αυθαίρετη γνώμη. Συχνά χρησιμοποιούνται συνδυαστικές λέξεις ή φράσεις που μας προϋποθέτουν για τη χρήση παραδειγμάτων, όπως π.χ., για παράδειγμα κ.λπ.

Τα παραδείγματα αντλούνται από την **ιστορία**, την **καθημερινή/κοινωνική ζωή** ή την **προσωπική εμπειρία**. Επίσης, στα παραδείγματα ανήκουν και τα στατιστικά στοιχεία, τα αποτελέσματα ερευνών, τα επιστημονικά πορίσματα κ.λπ.

Για να είναι επιτυχημένα τα παραδείγματα, πρέπει να είναι **χαρακτηριστικά, εύστοχα και επιβεβαιωμένα**.

Παράδειγμα

- **Θεματική πρόταση:** Θέμα της παραγράφου είναι η επίδραση του Ομήρου σε σύγχρονους δημιουργούς.
- **Λεπτομέρειες:** Η θεματική πρόταση υποστηρίζεται με πολλά παραδείγματα → Τζόις, Καζαντζάκης, Ζιροντού, Γουόλκοτ, Καμπανέλλης κ.λπ.
- **Κατακλείδα:** Η ανάλυση ολοκληρώνεται με το συμπέρασμα για την υψηλή θέση που κατέχει σήμερα ο Όμηρος στην παγκόσμια διανόηση.

Πολλοί σύγχρονοι ποιητές και πεζογράφοι έχουν εμπνευστεί από την ομηρική ποίηση. Για παράδειγμα, το 1922 ο Τζέιμς Τζόις, Ιρλανδός συγγραφέας, γράφει το σπουδαίο μυθιστόρημα *Οδυσσέας*, ενώ ο Νίκος Καζαντζάκης το 1938 συνθέτει το νεοελληνικό έπος *Οδύσσεια*, που περιέχει 33.333 δεκαεπτασύλλαβους στίχους. Τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, ο Γάλλος θεατρικός συγγραφέας Ζαν Ζιροντού ανεβάζει το έργο του *Ο Τρωικός πόλεμος δε θα γίνει* και, αρκετό καιρό μετά τον πόλεμο, ένας αγγλόφωνος συγγραφέας, ο Ντερκ Γουόλκοτ, πήρε το βραβείο Νόμπελ, το 1992, για το ποίημά του *Όμηρος*, στο οποίο μεταμορφώνει τους ήρωες του Ομήρου σε ψαράδες των νησιών της Καραϊβικής. Στην Ελλάδα, ο θεατρικός συγγραφέας Ιάκωβος Καμπανέλλης γράφει το έργο *Οδυσσέα, γύρισε σπίτι*, ενώ πολλοί Νεοέλληνες ποιητές, όπως ο Σολωμός, ο Κάλβος, ο Παλαμάς, ο Σεφέρης, πραγματεύονται στα ποιήματά τους θέματα εμπνευσμένα από τα ομηρικά έπη. **Στην ελληνική αλλά και παγκόσμια διανόηση ο Όμηρος αποτελεί το λαμπρό σύμβολο της υψηλής ποίησης, πηγή έμπνευσης και δημιουργίας.**

Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας,
Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου

γ. Ανάπτυξη με σύγκριση-αντίθεση

Στην περίπτωση αυτή συγκρίνουμε δύο πρόσωπα, αντικείμενα, έννοιες, φαινόμενα, καταστάσεις, απόψεις κ.λπ. Ο τρόπος αυτός ανάπτυξης μπορεί να έχει δύο μορφές:

1. σύγκριση: καταγράφουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο όρων που συγκρίνουμε.

2. αντίθεση: σημειώνουμε μόνο τις διαφορές των όρων που συγκρίνονται.

Η οργάνωση της παραγράφου με σύγκριση-αντίθεση έχει ως εξής:

- Στη **Θ.Π.** δηλώνονται οι όροι της σύγκρισης (δηλαδή τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τα φαινόμενα κ.λπ. που θα συγκρίνουμε).
- Στις **λεπτομέρειες** παρουσιάζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές τους. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:
 - είτε αναφέρουμε πρώτα τα γνωρίσματα του ενός και μετά του άλλου,
 - είτε παρουσιάζουμε ένα προς ένα τα σημεία ομοιότητας και διαφοράς.

Στην παράγραφο με σύγκριση-αντίθεση συχνά χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν **ομοιότητα** (π.χ. *παρόμοια, αντίστοιχα* κ.λπ.) ή **αντίθεση** (π.χ. *όμως, αντίθετα, σε αντίθεση, απεναντίας* κ.λπ.).

! Τι προσέχουμε

- Να συγκρίνουμε πράγματα που ανήκουν **στην ίδια κατηγορία**. Π.χ. δεν μπορούμε να συγκρίνουμε ένα πρόσωπο με ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι.
- Η σύγκριση-αντίθεση να γίνεται ως προς μια **λογική βάση**, έναν άξονα αναφοράς. Π.χ. μπορούμε να συγκρίνουμε ένα είδος διατροφής με ένα άλλο ως προς την επίδραση που έχουν στην ανθρώπινη υγεία.
- Να είμαστε **αντικειμενικοί**. Προβάλλουμε δηλαδή τα διαφορετικά στοιχεία αυτών που συγκρίνονται χωρίς να απαξιώνουμε το ένα και να ωραιοποιούμε το άλλο επηρεασμένοι από τις προσωπικές μας προτιμήσεις.

Παράδειγμα

- **Θεματική πρόταση:** Συγκρίνεται η ανατροφή αγοριών και κοριτσιών στην αρχαία Αθήνα → λογική βάση: το φύλο.
- **Λεπτομέρειες:** Παρουσιάζονται οι διαφορές τους. Πρώτα δίνονται τα γνωρίσματα της ανατροφής των κοριτσιών και μετά των αγοριών.
- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Στην αρχαία Αθήνα η ανατροφή των παιδιών διέφερε ανάλογα με το φύλο. Τα κορίτσια έμεναν περιορισμένα στο σπίτι και δεν μορφώνονταν. Κυρίως μάθαιναν από τη μητέρα τους να φροντίζουν τις οικιακές εργασίες και προετοιμάζονταν για τον ρόλο που θα αναλάμβαναν ως μητέρες και σύζυγοι. **Αντίθετα**, τα αγόρια από την ηλικία των επτά ετών στέλνονταν σε ιδιωτικά σχολεία, για να μορφωθούν. Διδάσκονταν γραφή, ανάγνωση, μουσική και παράλληλα γύμναζαν το σώμα τους. Η ανατροφή των αγοριών στόχευε στη διανοητική, ηθική και αισθητική τους ανάπτυξη, ώστε να γίνουν σωστοί πολίτες.

δ. Ανάπτυξη με αιτιολόγηση

Σ' αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης παρουσιάζουμε **λογικά επιχειρήματα**, για να τεκμηριώσουμε μια θέση/άποψη. Έτσι:

- Στη **Θ.Π.** παρουσιάζεται μια θέση/άποψη.
- Στις **λεπτομέρειες** αναφέρονται τα επιχειρήματα που τεκμηριώνουν (αιτιολογούν) την παραπάνω θέση.

Ουσιαστικά η θεματική πρόταση δημιουργεί το υποθετικό ερώτημα στον αναγνώστη «γιατί συμβαίνει αυτό;», η απάντηση του οποίου δίνεται στις λεπτομέρειες.

Στην ανάπτυξη της παραγράφου με αιτιολόγηση χρησιμοποιούνται συνήθως συνδετικές λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν αιτία, π.χ. *γιατί, ο λόγος είναι, αυτό οφείλεται, εξαιτίας* κ.ά.

Παράδειγμα

- **Θεματική πρόταση:**
Θέση → Η λίμνη Κερκίνη έχει μεγάλη αξία για τον άνθρωπο.
- **Λεπτομέρειες:** Αιτιολόγηση με επιχειρήματα:
 - Παραγωγική λίμνη, άρδευση γης
 - Ανάπτυξη της αλιείας
 - Ανάπτυξη ποικίλων δημιουργικών δραστηριοτήτων.
- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Η λίμνη Κερκίνη έχει μεγάλη αξία για τον άνθρωπο.

Λόγω της εισροής σημαντικού όγκου νερού και του μικρού της βάθους χαρακτηρίζεται ως μια από τις πιο παραγωγικές λίμνες της Ελλάδας, ενώ αποτελεί κύριο αρδευτικό έργο για 640.000 περίπου στρέμματα καλλιεργήσιμης γης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της γεωργίας. Παράλληλα, το άφθονο ψάρι ευνοεί και την αλιεία προσφέροντας οικονομική διέξοδο στους κατοίκους της περιοχής. Τέλος, η λίμνη έχει δυνατότητες για ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων, όπως ο οικότουρισμός, η περιβαλλοντική δράση και εκπαίδευση, η επιστημονική έρευνα κ.ά., φέρνοντας έτσι τον άνθρωπο σε γόνιμη και ουσιαστική επαφή με τη φύση.

ε. Ανάπτυξη με διαίρεση

Στην περίπτωση αυτή μια έννοια διαιρείται σε μικρότερα μέρη, για να παρουσιαστεί καλύτερα. Ο τρόπος αυτός ανάπτυξης ακολουθεί σε γενικές γραμμές το εξής σχήμα:

- Στη **Θ.Π.** παρουσιάζεται η έννοια που θα διαιρεθεί. Αυτή ονομάζεται **διαιρετέα έννοια**.
- Επίσης, προσδιορίζεται το κριτήριο βάσει του οποίου θα γίνει η διαίρεση. Το κριτήριο αυτό ονομάζεται **διαιρητική βάση**.
- Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα μέρη, οι κατηγορίες, τα υποσύνολα που προκύπτουν από τη διαίρεση (= τα **αποτελέσματα της διαίρεσης**), τα οποία αναπτύσσονται στις **λεπτομέρειες**.

Παράδειγμα

- **Θεματική περίοδος:**
Παρουσιάζεται η διαιρετέα έννοια → τα δημοτικά τραγούδια, και η διαιρετική βάση → το θέμα τους.
- **Λεπτομέρειες:** Παρουσιάζονται οι κατηγορίες που προκύπτουν από τη διαίρεση, δηλαδή τα τρία είδη των δημοτικών τραγουδιών.
- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Τα δημοτικά τραγούδια μπορούν να χωριστούν ως προς τη θεματολογία τους σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται τα τραγούδια που αναφέρονται σε διάφορες εκδηλώσεις της ζωής (της αγάπης, νυφιάτικα, νανουρίσματα, παιδικά, κάλαντα, αποκριάτικα και άλλα εορταστικά, τραγούδια της ξενιτιάς, μοιρολόγια, γνωμικά, τραγούδια της δουλειάς). Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ιστορικά τραγούδια, δηλαδή αυτά που δημιουργήθηκαν εξαιτίας ενός ιστορικού γεγονότος ή αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπως είναι τα ακριτικά και τα κλέφτικα. Στην τρίτη κατηγορία τέλος ανήκουν οι παραλογές, ένα ιδιαίτερο είδος δημοτικού τραγουδιού, το οποίο διακρίνεται για τον αφηγηματικό του χαρακτήρα, τον επικό τόνο και τη δραματική έκβαση.

στ. Ανάπτυξη με ορισμό

Σ' αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης ορίζουμε το περιεχόμενο μιας έννοιας. Συγκεκριμένα:

- Στη **Θ.Π.** δίνεται ο ορισμός της έννοιας, δηλαδή η ακριβής περιγραφή της ώστε να διακρίνεται απ' όλες τις άλλες.
- Στις **λεπτομέρειες** αναλύονται εκτενέστερα τα χαρακτηριστικά της.
Για να είναι πιο σαφής ο ορισμός, μπορούμε στην παράγραφο να συμπεριλάβουμε και πρόσθετα στοιχεία, όπως παραδείγματα.

Παράδειγμα

- **Θεματική περίοδος:**
Ορίζεται η έννοια παθητική ασφάλεια.
- **Λεπτομέρειες:** Διευκρινίζεται περισσότερο η έννοια με την παρουσίαση των κύριων στοιχείων της.
- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Με τον όρο παθητική ασφάλεια στο αυτοκίνητο εννοούμε όλα τα συστήματα που προφυλάσσουν οδηγό και επιβάτες σε περίπτωση σύγκρουσης, ανατροπής ή εξόδου από τον δρόμο. Το πλέον εμφανές μέσο παθητικής ασφάλειας είναι οι ζώνες. Στοιχείο της παθητικής ασφάλειας είναι και οι αερόσακοι, που ανοίγουν σε περίπτωση σύγκρουσης προφυλάσσοντας οδηγό και επιβάτες, αλλά και η σχεδίαση του αμαξώματος, που κατασκευάζεται με τρόπο, ώστε σε περίπτωση σύγκρουσης να υποχωρεί προγραμματισμένα και να απορροφά την ενέργεια της σύγκρουσης προφυλάσσοντας οδηγό και επιβάτες από τραυματισμό ή θάνατο.

! Τι πρέπει να γνωρίζουμε σχετικά με τον ορισμό

- ▶ Κάθε ορισμός περιλαμβάνει κατά τη διατύπωσή του τρία στοιχεία:
 - την **οριστέα έννοια**: είναι η λέξη ή η έννοια που θέλουμε να ορίσουμε,
 - το **γένος**: είναι η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η οριστέα έννοια,
 - την **ειδοποιό διαφορά**: είναι τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν την έννοια που ορίζουμε απ' όλες τις άλλες που ανήκουν στην ίδια κατηγορία.
- Έτσι, στον παραπάνω ορισμό:
 - οριστέα έννοια είναι η **παθητική ασφάλεια**,
 - γένος είναι τα **συστήματα**,
 - ειδοποιός διαφορά είναι η φράση «**που προφυλάσσουν οδηγό και επιβάτες σε περίπτωση σύγκρουσης, ανατροπής ή εξόδου από τον δρόμο**».
- ▶ Οι ορισμοί διακρίνονται ανάλογα με την έκτασή τους σε:
 - α. σύντομους**, στους οποίους η έννοια ορίζεται σε λίγες αράδες. Τέτοιοι είναι, π.χ., οι ορισμοί στα λεξικά και τα σχολικά βιβλία.
 - β. εκτεταμένους**. Στην περίπτωση αυτή δίνεται αρχικά ένας σύντομος ορισμός της έννοιας και στη συνέχεια αναπτύσσεται χωριστά καθένα από τα χαρακτηριστικά της. Οι εκτεταμένοι ορισμοί μπορεί να εκτείνονται από μία παράγραφο έως ένα ολόκληρο βιβλίο, όπου δίνονται άφθονες πληροφορίες για μια έννοια.

ζ. Ανάπτυξη με αίτια και αποτελέσματα

Στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται ένα γεγονός ή φαινόμενο, μια κατάσταση κ.λπ. και οι συνέπειες/τα αποτελέσματα, θετικά ή αρνητικά, που αυτό προκαλεί. Συγκεκριμένα:

- Στη **Θ.Π.** παρουσιάζεται το αίτιο.
- Στις **λεπτομέρειες** αναπτύσσονται οι συνέπειές του.

Μπορεί να ακολουθηθεί και η αντίστροφη πορεία: στη Θ.Π. δίνεται το αποτέλεσμα και στις λεπτομέρειες οι αιτίες που το προκάλεσαν.

Επίσης, μπορεί στη Θ.Π. να δίνεται μαζί το αίτιο και το αποτέλεσμα και στη συνέχεια να αναπτύσσεται με ποιον τρόπο το συγκεκριμένο αίτιο προκάλεσε το συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Παράδειγμα

- **Θεματική πρόταση**: Παρουσιάζεται το αίτιο → μακροχρόνια έλλειψη σωστής διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων.
- **Λεπτομέρειες**: Παρουσιάζονται οι συνέπειες (αισθητική υποβάθ-

Η μακροχρόνια έλλειψη σωστής διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων στη χώρα μας έχει σοβαρότατες συνέπειες στο περιβάλλον. Η απόρριψη των στερεών αποβλήτων σε χωματερές οδηγεί σε αισθητική υποβάθμιση των περιοχών, σε πυρκαγιές κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, σε ρύπανση του εδάφους

μισο, πυρκαγιές, ρύπανση εδάφους και νερού, οσμές, συγκέντρωση εντόμων και τρωκτικών).

- **Κατακλείδα:** Συμπέρασμα → ανάγκη για τη δημιουργία χώρων υγειονομικής ταφής των αποβλήτων.

και των υπόγειων νερών και βέβαια σε αποκρουστικές οσμές και συγκέντρωση τρωκτικών και εντόμων. **Γι' αυτό υπάρχει άμεση ανάγκη για τη δημιουργία Χώρων Υγειονομικής Ταφής Αποβλήτων, που είναι σχεδιασμένοι έτσι ώστε να περιορίζουν τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.**

Οικιακή Οικονομία, Α΄ Γυμνασίου (διασκευή)

η. Ανάπτυξη με αναλογία

Στον τρόπο αυτόν ανάπτυξης παρουσιάζουμε τις αναλογίες, ομοιότητες, ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πράγματα που είναι εντελώς ανόμοια μεταξύ τους. Ειδικότερα:

- Στη **Θ.Π.** συσχετίζονται τα ανόμοια πράγματα. Η διατύπωση της Θ.Π. έχει τη μορφή της μεταφοράς ή της παρομοίωσης.
- Στις **λεπτομέρειες** διευκρινίζεται ως προς τι μοιάζουν τα πράγματα που παραλληλίζονται.

Παράδειγμα

- **Θεματική περίοδος:** Παραλληλίζονται οι αστροφυσικοί με τους αρχαιολόγους.
- **Λεπτομέρειες:** Παρουσιάζονται τα κοινά στοιχεία.
- **Κατακλείδα:** Με το συμπέρασμα τονίζεται ξανά η αναλογία.

Οι αστροφυσικοί μοιάζουν, θα λέγαμε, με τους αρχαιολόγους. Όπως οι αρχαιολόγοι από τα λίγα ευρήματα ή θραύσματα προσπαθούν να ανασυνθέσουν ένα ολόκληρο κτίσμα και να γνωρίσουν την εποχή του, έτσι και οι αστροφυσικοί με τις παρατηρήσεις και τις θεωρίες τους προσπαθούν να διεισδύσουν βαθύτερα στον χώρο και τον χρόνο, να ανιχνεύσουν το παρελθόν του σύμπαντος και να κατανοήσουν την εξέλιξή του. **Οι αστροφυσικοί είναι οι αρχαιολόγοι του σύμπαντος.**

θ. Ανάπτυξη με συνδυασμό μεθόδων

Στην περίπτωση αυτή συνδυάζονται δύο ή περισσότεροι τρόποι ανάπτυξης. Με τον συνδυασμό μεθόδων δημιουργούμε πιο σύνθετες παραγράφους και μεταδίδουμε πληρέστερα τις ιδέες μας.

Παράδειγμα

- **Θεματική περίοδος** Πολιτισμός είναι ένα σύνολο αντιλήψεων, ιδεών, αξιών, τρόπων σκέψης και δράσης που χαρακτηρίζουν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή κάποια ανθρώπινη κοινότητα.

- **Λεπτομέρειες**

Τα στοιχεία αυτά δεν είναι άσχετα και ασύνδετα μεταξύ τους, αλλά αποτελούν ένα οργανωμένο σύνολο που διαθέτει συγκρότηση, συνοχή και ομοιογένεια και οι αρχές του επηρεάζουν και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά των μελών της κοινότητας. Η ύπαρξη του πολιτισμού είναι μια αναγκαιότητα, γιατί αυτός είναι το μόνο μέσο με το οποίο ο άνθρωπος επιτυγχάνει να οργανώσει τα δεδομένα του εξωτερικού κόσμου και να βάλει μια τάξη στο χάος των ερεθισμάτων και των φαινομένων με τα οποία έρχεται καθημερινά αντιμέτωπος.

- **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει.

Η παραπάνω παράγραφος αναπτύσσεται με:

- **ορισμό** (*Πολιτισμός είναι ... των μελών της κοινότητας*) και
- **αιτιολόγηση** (*Η ύπαρξη του πολιτισμού ... αντιμέτωπος*).

Ασκήσεις*

1. Να βρείτε τα μέρη (θεματική πρόταση/περίοδο – λεπτομέρειες – κατακλείδα) των παρακάτω παραγράφων και να αποδώσετε το περιεχόμενό τους με έναν πλαγιότιτλο.

- α.** Σχεδόν κάθε Κυριακή πηγαίναμε στη θάλασσα με το παμπάλαιο αυτοκίνητο του πατέρα. Έμοιαζε με οβίδα και το λέγαμε «Καραϊσκάκη». Έτσι το 'χε βαφτίσει ένα παιδί καθώς περνούσαμε από έναν κεντρικό δρόμο της Αθήνας, και 'μείς χαρήκαμε, γιατί το αυτοκίνητο του πατέρα δεν ήταν κοινό αυτοκίνητο και του άξιζε να έχει ένα όνομα. Το χρώμα του ήταν καφέ ή γκριζό ή ίσως και χακί, από μέσα ήταν στρωμένο με βουσσινί πετσιό αληθινό, μια πολυτέλεια που ερχόταν σε αντίθεση με το σύνολο· ήταν ψηλό, εντελώς ανοιχτό και δίχως κουκούλα, με τη μηχανή του κομμένη μπροστά κατακόρυφα σαν φάτσα μούργικου σκύλου· πίσω κατέληγε σε μύτη που θύμιζε ουρά τσαλαπετεινού· κι εκεί στη μύτη υπήρχε ένα ξύλινο ντουλαπάκι, όπου πετούσαμε τα κοστούμια του μπάνιου, τα ψαρικά, κι ό,τι άλλο, ανάκατα. Κοντολογίς, ήταν ένα αυτοκίνητο με δικό του χαρακτήρα και εμφάνιση προκλητική.

Μαργ. Λυμπεράκη, *Τα ψάθινα καπέλα*, εκδ. Καστανιώτη (διασκευή)

Θ.Π.:

Λεπτομέρειες:

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Κατακλείδα:

Πλαγιότιτλος:

β. Στα ομηρικά έπη η πολιτική αστάθεια είναι συνεχής. Οι βασιλείς είναι πολυάριθμοι και απολύτως ανεξάρτητοι. Ο καθένας προσπαθεί να στηρίξει τη θέση του στο πλαίσιο ενός συστήματος υπερβολικά ανταγωνιστικού και συνεχώς πρέπει να αποδεικνύει τις ικανότητές του με κατορθώματα, ληστρικές επιδρομές που αποφέρουν μεγάλη λεία, με γιορτές και αγώνες ιδιαίτερα μεγαλοπρεπείς. Η κοινωνία, η ιεραρχία της οποίας στηρίζεται στην κατανομή της λείας, κυριαρχείται από ανισότητα και η διατήρηση της εξουσίας από τον ηγεμόνα δεν είναι ποτέ εξασφαλισμένη. Όλα αυτά τα στοιχεία ανταποκρίνονται περισσότερο στις συνεχείς αναταράξεις που ακολούθησαν την πτώση της μυκηναϊκής δύναμης και ταιριάζουν σε μια κοινωνία αγροτοποιμενική που ζει από τα προϊόντα της και από τις ληστρικές επιδρομές. Επομένως, η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια* περιγράφουν μια εποχή μεταγενέστερη της μυκηναϊκής, περίπου από τον 11ο μέχρι τον 8ο αιώνα π.Χ.

Αρχαία Ιστορία, Α΄ Γυμνασίου

Θ.Π.:

Λεπτομέρειες:

Κατακλείδα:

Πλαγιότιτλος:

2. Η θεματική πρόταση/περίοδος συνήθως τοποθετείται στην αρχή της παραγράφου, μπορεί όμως να βρίσκεται και σε άλλα σημεία της (στις λεπτομέρειες) ή ακόμα και στο τέλος. Μπορεί επίσης και να παραλείπεται. Με βάση τα παραπάνω, να διαβάσετε προσεκτικά τις παρακάτω παραγράφους και να βρείτε:

- εάν υπάρχει θεματική πρόταση/περίοδος,
- πού τοποθετείται αυτή (στην αρχή, στη μέση ή στο τέλος της παραγράφου).

α. Κατ' αρχάς ο Ιπποκράτης πίστευε στη θεραπευτική δύναμη του γέλιου. Ο Δημόκριτος συνέδεε το γέλιο με το κωμικό της ανθρώπινης φύσης και της ζωής. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος είναι το μόνο «γελαστικόν ζώον». Εξάλλου είναι γνωστή στους περισσότερους η έκφραση «ομηρικός γέλως», το πλατύ, θορυβώδες και άσβεστο γέλιο των θεών με τα παθήματα του Ηφαίστου. Ήδη από την αρχαιότητα το γέλιο παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων.

β. Οι νέοι είναι από τη φύση τους ευαίσθητοι και ρομαντικοί, ονειροπόλοι και ιδεαλιστές, ενθουσιώδεις και ορμητικοί στις διεκδικήσεις τους, ασυμβίβαστοι και αμφι-

σβητίες. Αντίθετα, οι ώριμοι είναι πιο ρεαλιστές και προσγειωμένοι, συντηρητικοί και πιστοί στις παραδοσιακές αξίες, επιφυλακτικοί απέναντι σε καθετί καινούριο. Οι διαφεύσεις και οι αποτυχίες που έχουν γευθεί τους έχουν κάνει περισσότερο ορθολογιστές, δεν παρασύρονται από τα συναισθήματά τους και προτιμούν την ηρεμία και την ασφάλεια που τους προσφέρει η βολεμένη ζωή τους. Οι διαφορές αυτές λοιπόν στην ψυχосύνθεση και τον τρόπο σκέψης νέων-ωρίμων γεννούν ποικίλες αντιθέσεις και συγκρούσεις μεταξύ τους.

- γ. Ένα τμήμα του μαθητικού πληθυσμού, ακόμη και στην ευαίσθητη ηλικία των 6-12 ετών, τρέχει διαρκώς· τρέχει για να προλάβει το σχολείο, τα φροντιστήρια, τις ξένες γλώσσες, τα μουσικά όργανα, το μπαλέτο κ.λπ. Ο σχολικός χρόνος παρουσιάζει σήμερα μια τάση επεκτατισμού εις βάρος του ελεύθερου χρόνου των μαθητών. Αναπόφευκτη συνέπεια είναι φυσικά να χάνεται κάθε ευκαιρία για παιχνίδι, ανεμελιά, ξεγνοιασιά, στοιχεία που αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παιδικής ηλικίας.

3. Οι περίοδοι που ακολουθούν αποτελούν μέρη μιας παραγράφου, έχουν όμως μπερδευτεί μεταξύ τους. Να τις βάλετε στη σωστή σειρά, εντοπίζοντας τη θεματική πρόταση/περίοδο, τις λεπτομέρειες και την κατακλείδα, ώστε να σχηματιστεί σωστά η παράγραφος.

- Επίσης, ως ιδιωτικό μέσο μετακίνησης έδωσε τη δυνατότητα σε κάθε άνθρωπο να πάει όπου θέλει και όποτε θέλει γρήγορα και χωρίς κόπο.
- Τέλος, οχήματα σε διάφορα μεγέθη και με ποικίλες δυνατότητες χρησιμοποιήθηκαν για τη μεταφορά εμπορευμάτων, ακόμα και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.
- Τα οφέλη που προέκυψαν για τον άνθρωπο από την εφεύρεση του αυτοκινήτου είναι πολλά.
- Έτσι, με το αυτοκίνητο ξεπεράστηκε το εμπόδιο της απόστασης και διευκολύνθηκαν η επικοινωνία και οι συναλλαγές μεταξύ των ανθρώπων.
- Η εύκολη πρόσβαση στη δουλειά ή σε χώρους διασκέδασης, τα ταξίδια και οι εκδρομές έγιναν δυνατά για όλους.
- Χρησιμοποιήθηκε κατ' αρχάς στις αστικές και υπεραστικές συγκοινωνίες και επέτρεψε τη μαζική μετακίνηση των ανθρώπων σε μικρότερες ή μεγαλύτερες αποστάσεις.

Παράγραφος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Να χωρίσετε το παρακάτω κείμενο σε παραγράφους και να δώσετε σε καθεμιά από έναν πλαγιότιτλο.

Τάλως, το πρώτο ρομπότ στην ιστορία

Ο Τάλως ήταν μυθικός χάλκινος γίγαντας, το πρώτο ρομπότ στην ιστορία, που προστάτευε τη μινωική Κρήτη από κάθε επίδοξο εισβολέα. Φτιάχτηκε από τον πολυτεχνίτη Δαίδαλο με εντολή του Δία. Σύμφωνα με τον μύθο, ο Τάλως ήταν δώρο του Δία στην αγαπημένη του Ευρώπη, που του χάρισε τρεις γιους, τον μυθικό βασιλιά Μίνωα, τον Ραδάμανθυ και τον Σαρπηδόνα. Ο Τάλως είχε παράξενη μορφή. Ήταν θεόρατος και το σώμα του ήταν φτιαγμένο από χαλκό. Στους ώμους του είχε φτερά. Επίσης, είχε μία και μόνη φλέβα που του έδινε ζωή. Αυτή ξεκινούσε από τον αυχένα και κατέληγε στους αστραγάλους, ενώ αντί για αίμα μέσα της έτρεχε λιωμένο μέταλλο. Στους αστραγάλους του υπήρχε σφηνωμένο ένα χάλκινο καρφί που δεν άφηνε να χυθεί το υγρό που τον κρατούσε στη ζωή. Ο Τάλως είχε δύο σημαντικές αποστολές. Η πρώτη ήταν να προστατεύει την Κρήτη από τους εισβολείς. Έτσι, κάθε φορά που κάποιο εχθρικό πλοίο πλησίαζε τις ακτές, αυτός εκτόξευε τεράστιους βράχους και το βούλιαζε. Το δεύτερο καθήκον του Τάλω ήταν να αποτρέπει κάθε αδικία. Γι' αυτό τρεις φορές τον χρόνο γύριζε όλα τα χωριά της Κρήτης κουβαλώντας στην πλάτη του χάλκινες πλάκες με χαραγμένους τους νόμους και φρόντιζε αυτοί να τηρούνται απ' όλους τους ανθρώπους. Αν και πανίσχυρος, ο Τάλως τελικά πέθανε από δόλο. Όταν κάποτε ο Ιάσοντας και οι Αργοναύτες, επιστρέφοντας από το μακρινό τους ταξίδι στην Κολχίδα, πέρασαν από την Κρήτη, θέλησαν να αράξουν σε μια ακτή της και να ανεφοδιαστούν. Μαζί τους έφερναν εκτός από το χρυσόμαλλο δέρας και τη Μήδεια, την κόρη του βασιλιά Αιήτη. Μόλις ο Τάλως τούς είδε, άρχισε να τους πετά βράχους, και το καράβι τους κινδύνευε να βυθιστεί. Τότε η Μήδεια κάνοντας ξόρκια και τάζοντάς

του αθανασία τον έπεισε να βγάλει το χάλκινο καρφί από τους αστραγάλους του. Όλο το αίμα του χύθηκε αμέσως στη γη και ο ίδιος σωριάστηκε στο χώμα χωρίς ζωή. Ο Τάλως ήταν αναμφισβήτητητα από τις πιο αγαπητές μυθικές προσωπικότητες. Αποτέλεσε σύμβολο της τεχνολογικής εξέλιξης της μινωικής Κρήτης αλλά και της πίστης των ανθρώπων στη δύναμη της δικαιοσύνης και των νόμων.

5. Στο παρακάτω κείμενο να βρείτε με ποιες συνδετικές λέξεις ή φράσεις επιτυγχάνεται η συνοχή:

- α.** μεταξύ των προτάσεων/περιόδων κάθε παραγράφου,
- β.** μεταξύ των δύο παραγράφων.

Ο πομπός διαμορφώνει τον λόγο του, προφορικό ή γραπτό, ανάλογα με τον δέκτη στον οποίο απευθύνεται και ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο μιλά ή γράφει. Για παράδειγμα, όταν γράφει ένα ποίημα, θέλει να συγκινήσει. Όταν όμως διατυπώνει την άποψή του, θέλει να πληροφορήσει ή να πείσει αυτούς που θα την ακούσουν ή θα τη διαβάσουν. Όταν πάλι επικοινωνεί με ένα πρόσωπο μεγάλο σε ηλικία, επίσημο ή σεβαστό, ο λόγος του έχει σοβαρότητα. Αντίθετα, η επικοινωνία του με πρόσωπα από το οικογενειακό και φιλικό του περιβάλλον δίνει στον λόγο του άνεση και αυθορμητισμό.

Εντούτοις, ο λόγος του πομπού διαμορφώνεται διαφορετικά όταν είναι προφορικός και διαφορετικά όταν είναι γραπτός. Συνήθως ο προφορικός λόγος είναι περισσότερο αυθόρμητος, λιγότερο οργανωμένος, με λιγότερο προσεγμένη σύνταξη κτλ. απ' ό,τι ο γραπτός λόγος. Φυσικά, παίζει πάντοτε ρόλο ο δέκτης και ο σκοπός, όπως τονίστηκε και πιο πάνω. Π.χ. όταν απευθύνεται κανείς σε επίσημο ή σεβαστό πρόσωπο ή σε μεγάλο άγνωστο ακροατήριο, ο προφορικός λόγος είναι όσο το δυνατόν πιο προσεγμένος. Αντίθετα, ο συνήθως προσεγμένος γραπτός λόγος, όταν απευθύνεται σε δέκτη που γνωρίζουμε καλά, μπορεί να δανειστεί στοιχεία από την άνεση και τον αυθορμητισμό του καθημερινού προφορικού λόγου.

6. Διαβάστε προσεκτικά τις παρακάτω παραγράφους και προσπαθήστε να βρείτε με ποιον τρόπο έχει αναπτυχθεί καθεμιά.

- α.** Περίπου στα 1930, ο Καραγκιόζης πρωτοαντιμετωπίζει σοβαρή κρίση. Αιτία ο οξύτατος ανταγωνισμός του θεάτρου και του κινηματογράφου, που τότε γεννιέται. Ο κινηματογράφος είναι η τέχνη του μέλλοντος με τις απεριόριστες δυνατότητες και είναι φυσικό να έχει την προτίμηση του κοινού. Τα θεατρικά μπουλούκια από την άλλη διατρέχουν την επαρχία θαμπώνοντας το κοινό με πλούσια σκηνικά,

φантаσμαγορίες και βεντέτες. Ο Καραγκιόζης φαντάζει πολύ φτωχός και λίγος, οι ιστορίες του ξεπερασμένες, τα μέσα του πρωτόγονα. Ο συναγωνισμός είναι τόσο εξοντωτικός, ώστε τίθεται πλέον πρόβλημα επιβίωσης.

Ιάκ. Καμπανέλλης, στο *Ανικνεύοντας το Σήμερα, προετοιμάζουμε το Αύριο*,
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001 (διασκευή)

- β.** Όσοι έχουμε σχέσεις με τις δημόσιες υπηρεσίες οποιουδήποτε υπουργείου γνωρίζουμε πολύ καλά ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες όσον αφορά τη συμβολή τους στην υπηρεσία. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι υπάλληλοι (δυστυχώς λίγοι) των οποίων η συμβολή στην υπηρεσία είναι ανεκτίμητη, με την έννοια ότι χωρίς αυτούς η δημόσια διοίκηση δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν εκείνοι οι υπάλληλοι που προσφέρουν μετρίως, με την έννοια ότι η παρουσία τους είναι χρήσιμη, αλλά πολλοί άλλοι θα μπορούσαν να κάνουν την ίδια δουλειά. Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν οι υπάλληλοι, που είναι αρκετοί (ζωή να 'χουν), των οποίων η παρουσία είναι όχι μόνο περιττή αλλά και αρνητική και ζουν εις βάρος των δύο άλλων κατηγοριών. Αν η τρίτη αυτή κατηγορία υπαλλήλων εξαφανιζόταν, οι συνθήκες εργασίας και οι αμοιβές των υπολοίπων θα ήταν πολύ καλύτερες.

Θ. Π. Λιανός, εφημ. *Το Βήμα* (διασκευή)

- γ.** Αν προσπαθήσουμε να μετρήσουμε τις φορές που ερχόμαστε σε επαφή με οποιαδήποτε μορφή τεχνολογίας μέσα στη διάρκεια μιας ημέρας, θα διαπιστώσουμε ότι η τεχνολογία έχει γίνει αναπόσπαστο μέρος της ζωής μας. Το πρωί μάς ξυπνάει ο ήχος από το ξυπνητήρι, στη συνέχεια ανάβουμε τον ηλεκτρικό λαμπτήρα του δωματίου, πλενόμαστε με το νερό που έρχεται στο σπίτι από το δίκτυο ύδρευσης, πίνουμε γάλα που συντηρείται στο ψυγείο, παίρνουμε πρωινό που έχει ετοιμαστεί από διάφορες ηλεκτρικές συσκευές, ενώ ταυτόχρονα η τηλεόραση ή το ραδιόφωνο μας ενημερώνει για τον καιρό, ώστε να ντυθούμε ανάλογα. Η τεχνολογία με τα προϊόντα της προσφέρει ποικίλες ανέσεις στον σύγχρονο άνθρωπο.
- δ.** Το διδακτικό έπος διαφέρει από το ηρωικό και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τις ιδέες που προβάλλει. Συγκεκριμένα, ενώ το ηρωικό έπος αναφέρεται σε ένα απώτερο παρελθόν, το διδακτικό έπος έχει αντικείμενο το παρόν και ασχολείται με τα καθημερινά προβλήματα του ανθρώπου. Με το διδακτικό έπος επίσης ο ποιητής αποτυπώνει τις ιδέες του για τη ζωή και τις αξίες της και προβάλλει τη σοφία και τις εμπειρίες του λαού. Έτσι, σε αντίθεση με το ηρωικό έπος, που είναι το έπος του πολέμου και της περιπέτειας, το διδακτικό είναι το έπος της ειρήνης και

του πολιτισμού. Είναι η προβολή μιας κοινωνίας που αποστρέφεται τον πόλεμο και επιλέγει ως ιδανικό την ειρηνική ζωή.

Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου (διασκευή)

- ε. Σύστημα γενικά ονομάζεται ένα ολοκληρωμένο σύνολο από διαφορετικά μέρη που αλληλεπιδρούν και συσχετίζονται μεταξύ τους, ώστε να επιτευχθεί ένας κοινός στόχος. Ας πάρουμε, για παράδειγμα, το ηλιακό σύστημα. Αυτό αποτελείται από διάφορα μέρη (τον Ήλιο και τους πλανήτες) που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους με τις ελκτικές δυνάμεις της βαρύτητας και το οποίο διατηρείται για εκατομμύρια έτη. Άλλα παραδείγματα είναι το βιολογικό, το εκπαιδευτικό, το οικονομικό σύστημα κ.ά.

7. Στην παρακάτω παράγραφο:

- α. Να εντοπίσετε τη θεματική περίοδο, τις λεπτομέρειες και την κατακλείδα (αν υπάρχει).
- β. Να βρείτε ποιες από τις λεπτομέρειες είναι άσχετες με την κύρια ιδέα της παραγράφου, που δίνεται στη θεματική περίοδο.

Η παρέα μαζεύεται συχνά στο σπίτι του Βασίλη και παίζουν στο διαδίκτυο. Απίθανα πράγματα. Φωτογραφίες από ποδοσφαιρικούς αγώνες στη Βραζιλία. Το ποδόσφαιρο είναι κάτι σαν εθνικό σπορ για τους Βραζιλιάνους και μικροί μεγάλοι λατρεύουν με πάθος τη στρογγυλή θεά. Κάτι παιδάκια στην Κίνα που περπατάνε στη βροχή μ' ένα πλατύ καπέλο αντί για ομπρέλα. Το βιντεοκλίπ του καινούριου τραγουδιού της Μαντόνα. Η Αμερικανίδα τραγουδίστρια βρίσκεται για περισσότερο από 30 χρόνια στην κορυφή της поп μουσικής. Η ιστοσελίδα του αγαπημένου τους Έλληνα τραγουδιστή επί εφτά, γιατί το κάθε παιδί της παρέας προτιμάει και κάποιον άλλο τραγουδιστή ή τραγουδίστρια. Τα τελευταία μοντέλα των αυτοκινήτων (αυτά τα προτιμάνε πιο πολύ τα αγόρια). Οι φωτογραφίες του δορυφόρου της ΝΑΣΑ (που αρέσουν πολύ στα κορίτσια). Τέλεια περνάνε.

Αναπτυγμένα θέματα παραγωγής γραπτού λόγου

ΣΧΟΛΕΙΟ – ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ*

- **1. Είσαστε πια μαθητές της Α΄ Γυμνασίου. Γράψτε μια επιστολή σε έναν φίλο σας που πηγαίνει σε άλλο γυμνάσιο. Μοιραστείτε μαζί του τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας από τις πρώτες μέρες στο νέο σας σχολείο.**

Τι προσέχω!

- Να οργανώσω το κείμενό μου με τη μορφή επιστολής (βλ. σελ. 101-103).
- Να χρησιμοποιήσω προσωπικό και φιλικό ύφος.

Τόπος/
Ημερομηνία
Προσφώνηση
Πρόλογος
Πρώτες εντυπώσεις
από τη νέα σχολική
ζωή

Κύριο μέρος
Τα συναισθήματά
μου την πρώτη μέρα
στο γυμνάσιο

Αθήνα, 15 Οκτωβρίου 2017

Φίλε μου Αργύρη,

Πέρασε ένας μήνας απ' όταν άνοιξαν τα σχολεία και μόλις τώρα βρήκα ευκαιρία για να σου γράψω. Τελικά το γυμνάσιο δεν είναι παίξε γέλασε. Θέλει χρόνο για να συνθηθίσεις όλα τα καινούρια που σου συμβαίνουν. Νέο σχολικό περιβάλλον, νέα πρόσωπα, περισσότερα μαθήματα, πιο πολλές υποχρεώσεις και φυσικά ελάχιστος ελεύθερος χρόνος. Όλα είναι ενδιαφέροντα, συναρπαστικά αλλά ταυτόχρονα και πιο απαιτητικά.

Την πρώτη μέρα στο γυμνάσιο ένιωθα πολύ μπερδεμένος. Από τη μια ήμουν μες στον ενθουσιασμό και ανυπομονούσα να ξεκινήσει το σχολείο. Ένιωθα ότι είχα μεγαλώσει, ότι δεν ήμουν πια ένα μικρό παιδί του δημοτικού και ότι είχε έρθει ο καιρός να γνωρίσω

* Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται θέματα της 1ης και 2ης ενότητας του σχολικού βιβλίου της Α΄ Γυμνασίου (Οι πρώτες μέρες σε ένα νέο σχολείο – Επικοινωνία στο σχολείο), καθώς και της 4ης ενότητας του σχολικού βιβλίου της Β΄ Γυμνασίου (Το σχολείο στον χρόνο).

Σύντομη περιγραφή
του σχολείου

άλλα πράγματα και να ζήσω νέες εμπειρίες. Από την άλλη όμως είχα αρκετό άγχος και ένιωθα διαρκώς το στομάχι μου σφιγμένο. Είναι δύσκολο το γυμνάσιο; Θα κάνω νέους φίλους; Οι καθηγητές είναι αυστηροί και απαιτητικοί; Τέτοια και άλλα ερωτήματα βασάνιζαν το μυαλό μου. Ευτυχώς όμως, μπαίνοντας στο σχολείο, βρήκα αμέσως παλιούς μου συμμαθητές από το δημοτικό και ένιωσα καλύτερα. Τουλάχιστον δεν θα ήμουν μόνος στο νέο μου ξεκίνημα.

Από την πρώτη στιγμή το γυμνάσιο μου έκανε καλή εντύπωση. Είναι ένα μεγάλο γωνιακό κτίριο με δύο ορόφους και αρκετά καινούριο. Έχει ένα τεράστιο προαύλιο με γήπεδο του μπάσκετ και του βόλεϊ και διάφορα πεζούλια τριγύρω, όπου μαζεύονται παρτές οι μαθητές στα διαλείμματα. Επίσης, το σχολείο μας, εκτός από τις τάξεις, έχει αίθουσα υπολογιστών (απίστευτο!), ένα μικρό αμφιθέατρο για τις εκδηλώσεις, σχολική βιβλιοθήκη και αίθουσα πειραμάτων για τη φυσική και τη χημεία. Αυτή η τελευταία με εντυπωσίασε τρομερά γιατί είναι εξοπλισμένη μ' ένα σωρό φοβερά όργανα, που τα περισσότερα ούτε τα είχα ξαναδεί ποτέ. Όπως καταλαβαίνεις, ανυπομονώ να αρχίσουν τα πειράματα· θα έχει πολλή πλάκα.

Τα νέα πρόσωπα
στο γυμνάσιο

Αυτό που έχει πολύ ενδιαφέρον στο γυμνάσιο είναι τα νέα πρόσωπα που γνωρίζεις. Κατ' αρχάς έχουμε ένα σωρό καθηγητές, αφού σε κάθε μάθημα είναι και διαφορετικός. Αυτό μου φαίνεται πολύ καλό, γιατί σημαίνει ότι ο κάθε καθηγητής που είναι ειδικός στο μάθημά του θα μας βοηθήσει με τον καλύτερο τρόπο να το κατανοήσουμε και να ξεπεράσουμε τυχόν δυσκολίες. Οι περισσότεροι πάντως καθηγητές είναι ευγενικοί και πολύ φιλικοί μαζί μας, αλλά υπάρχουν και κάποιοι που είναι κάπως αυστηροί και τυπικοί. Ίσως περιμένουν να μας γνωρίσουν καλύτερα για να ανοιχτούν. Επίσης, έκανα πολλούς νέους φίλους. Οι καινούριοι συμμαθητές μου είναι όλοι τους πολύ εντάξει παιδιά. Έχουμε κοινά ενδιαφέροντα και κάνουμε μαζί πολλές πλάκες. Λίγο οι μαθητές της Γ' Γυμνασίου με εκνευρίζουν, γιατί το παίζουν «μεγάλοι» και φωνάζουν εμάς της πρώτης «πρωτάκια» και «μικρά». Προσπαθώ ωστόσο να μην τους δίνω και πολλή σημασία.

Τα μαθήματα – Ποιο
μου αρέσει και ποιο
με δυσκολεύει

Α, να σου πω και για τα μαθήματα. Όπως θα είδες και συ, είναι τώρα περισσότερα και πιο δύσκολα. Ειδικά τα αρχαία. Ακόμα δεν μπορώ να ξεχωρίσω τις ψιλές και τις δασείες, τις οξειές και τις περι-

Επίλογος

Προτροπή στον φίλο μου να μου γράψει τις εντυπώσεις του από το γυμνάσιο

Αποφώνηση**Υπογραφή**

σπωμένες. Η φιλόλογος θα πρέπει να κάνει πολλή υπομονή μαζί μου. Φυσικά το αγαπημένο μου μάθημα είναι τα μαθηματικά. Ο μαθηματικός μας είναι εξαιρετικός και καταφέρνει ακόμα και τα πιο δύσκολα να φαίνονται παιχνιδάκι. Κάνουμε και πολλές ομαδικές εργασίες σε όλα τα μαθήματα, κι είναι πολύ ωραία, γιατί τα μέλη της ομάδας συναντιόμαστε εκτός σχολείου, γνωριζόμαστε καλύτερα μεταξύ μας και μαθαίνουμε να συνεργαζόμαστε. Σε λίγο θα αρχίσουν και τα διαγωνίσματα κι αυτό με αγχώνει πολύ. Θα πρέπει να διαβάσω πολύ, γιατί θέλω να πάρω καλούς βαθμούς. Το 'χω βάλει στόχο.

Αυτά είχα να σου πω για το καινούριο μου σχολείο. Πρέπει να κλείσω εδώ το γράμμα μου, γιατί έχω να διαβάσω ιστορία και βιολογία για αύριο. Αν θέλεις, γράψε μου κι εσύ για το σχολείο σου και για το πώς νιώθεις τώρα που είσαι πια γυμνασιόπαιδο. Περιμένω με ανυπομονησία νέα σου.

Σε χαιρετώ,

Ο φίλος σου Παναγιώτης

- **2.** Η ζωή στο γυμνάσιο έχει πολλά θετικά στοιχεία, αλλά κρύβει και κάποιες δυσκολίες. Ποιο είναι το σημαντικότερο πρόβλημα/δυσκολία που αντιμετωπίζετε στο νέο σας σχολείο; Παρουσιάστε τις σκέψεις σας σ' ένα κείμενο που θα δημοσιευτεί σε μαθητική ιστοσελίδα στο διαδίκτυο.

Τι προσέχω!

- Να οργανώσω το κείμενό μου με τη μορφή άρθρου (βλ. σελ. 105-107), εφόσον πρόκειται για κείμενο που θα δημοσιευτεί.

Τίτλος**Πρόλογος**

Παρουσίαση του προβλήματος: Η έλλειψη ελεύθερου χρόνου

Νέο σχολείο, νέες δυσκολίες!

Για πολλούς συνομηλίκους μου το να πηγαίνεις στην Α΄ Γυμνασίου είναι κάτι σπουδαίο. Μεγαλώνεις, γνωρίζεις νέους φίλους, αποκτάς καινούριες γνώσεις και εμπειρίες. Δεν έχουν άδικο, όμως υπάρχει και η περίπτωση στο γυμνάσιο να συναντήσει κανείς προβλήματα ή δυσκολίες που ούτε τα είχε υπολογίσει ούτε μπορεί εύκολα να τα αντιμετωπίσει. Για μένα η κυριότερη δυσκολία στο νέο μου σχολείο είναι ότι δεν έχω σχεδόν καθόλου ελεύθερο χρόνο

Κύριο μέρος

Το φορτωμένο πρόγραμμα μαθημάτων που απαιτεί περισσότερη μελέτη στο σπίτι

Οι εξωσχολικές δραστηριότητες περιορίζουν ακόμα περισσότερο τον ελεύθερο χρόνο

Η ανάγκη του μαθητή για ξεκούραση και παιχνίδι

Επίλογος

Σκέψεις για τις συνέπειες αυτής της κατάστασης

για παιχνίδι και διασκέδαση, για να ασχοληθώ με πράγματα που με ενδιαφέρουν και με ευχαριστούν.

Στην Α΄ Γυμνασίου αναμφίβολα οι υποχρεώσεις πολλαπλασιάζονται. Τα μαθήματα είναι τώρα περισσότερα και πιο δύσκολα σε σχέση με το δημοτικό και απαιτούν αρκετή μελέτη στο σπίτι. Συχνά το πρόγραμμά μου είναι τόσο φορτωμένο, που πραγματικά νιώθω να πνίγομαι. Ασκήσεις στα μαθηματικά, εργασίες στη βιολογία, φυλλάδια στα αρχαία και τη γλώσσα, σελίδες ολόκληρες να μάθεις απέξω στην ιστορία, και πάει λέγοντας. Γυρνάς στο σπίτι κουρασμένος από την παρακολούθηση και την προσπάθεια στην τάξη και πρέπει να ριχτείς ξανά στη μάχη με τα μαθήματα της αυριανής μέρας.

Και, εκτός από τις υποχρεώσεις του σχολείου, έχεις να αντιμετωπίσεις και τις εξωσχολικές δραστηριότητες. Κάνω αγγλικά, γιατί, όπως όλοι λένε, είναι απαραίτητα για τις σπουδές μου και το επαγγελματικό μου μέλλον, αλλά οι γονείς μου επέμεναν να ξεκινήσω και φροντιστήριο στα γερμανικά, που είναι η δεύτερη γλώσσα που διάλεξα στο σχολείο και, όπως υποστηρίζουν, θα χρειαστώ βοήθεια για να τη μάθω καλά. Αυτό σημαίνει ότι χάνω πολύ χρόνο στο φροντιστήριο, ενώ από την άλλη οι ώρες μελέτης μου αυξήθηκαν, γιατί οι ξένες γλώσσες έχουν κι αυτές τις δικές τους απαιτήσεις. Έτσι πολλές φορές τις καθημερινές δεν κατορθώνω να τελειώσω πριν από τις 10 το βράδυ τις υποχρεώσεις μου και μετά είμαι τόσο κουρασμένος, που δεν θέλω τίποτε άλλο παρά μόνο να κοιμηθώ.

Πού θα πάει αυτό δεν ξέρω. Είναι αλήθεια ότι πρέπει να διαβάζουμε, να αποκτάμε γνώσεις, να καλλιεργούμε το μυαλό μας και να ανοίγουμε τη σκέψη μας. Όμως ένα παιδί χρειάζεται χρόνο και για ξεκούραση και παιχνίδι. Έχει ανάγκη να διασκεδάσει, να βρεθεί με τους φίλους του, να πάει μια βόλτα, να κάνει πράγματα που του αρέσουν. Το σχολείο δεν πρέπει να μας τα στερεί όλα αυτά.

Αυτό που θέλω να πω τελικά είναι ότι η ζωή του μαθητή δεν μπορεί να είναι μόνο σχολείο, φροντιστήριο, διάβασμα. Πρέπει κάποια στιγμή όλοι να το καταλάβουν αυτό. Διαφορετικά, αντί για μαθητές δραστήριους, δημιουργικούς, χαρούμενους, θα έχουμε μαθητές κουρασμένους και δυστυχισμένους και κυρίως μαθητές που θα έχουν πάψει πια να αγαπούν το σχολείο.

Θέματα για εξάσκηση

- ▶ Για την Α΄ Γυμνασίου
- ▶ Για τη Β΄ Γυμνασίου
- ▶ Για τη Γ΄ Γυμνασίου

Για την Α΄ Γυμνασίου*

Θέμα 1ο

[Πρώτη μέρα στο νέο σχολείο]

[Όταν τους εγκαταλείπει ο πατέρας της, η 15χρονη Χριστίνα και η μητέρα της μετακομίζουν στην Αθήνα. Εγκαθίστανται σ' ένα υπόγειο διαμέρισμα μιας πολυκατοικίας, καθώς η μητέρα της Χριστίνας πιάνει δουλειά στο θυρωρείο. Στο απόσπασμα που ακολουθεί η Χριστίνα καταγράφει στο ημερολόγιό της την πρώτη μέρα της στο νέο της σχολείο.]

1η Οκτωβρίου, στο θυρωρείο, βράδυ...

Χριστινάκι¹ μου,

Έχω πολλά να σου πω, τίποτε το ευχάριστο. Θυμάσαι την πρώτη μέρα του σχολείου στα περασμένα χρόνια; Πώς λαχταρούσα να δω τις φίλες μου, τις καινούριες συμμαθήτριες, τους παλιούς και τους καινούριους δασκάλους. Γυρνούσα σπίτι κι έλεγα στη μαμά τις χαρές και τα γέλια μας. Τ' αγαπούσα το σχολείο μου.

Αυτό το χτες έσβησε, το σήμερα έχει μια πικρή γεύση. Θα σου τα πω όλα με τη σειρά. Δε θέλω τίποτε να ξεχάσω, θέλω, όταν θα γεράσω, να θυμάμαι πόσο δυστυχισμένη ήμουν μια 1η Οκτωβρίου, στην Αθήνα...

Ήρθε και με πήρε ο θεϊός Γιώργος² από το θυρωρείο. Πήραμε ένα ταξί. Το Λύκειο βρίσκεται στο Νέο Ψυχικό, στη δεύτερη στάση...

Το Λύκειο είναι ένα τεράστιο κτίριο με τέσσερα πατώματα. Η κεντρική του είσοδος μου έκανε εντύπωση. Όλα είναι από ροζ μάρμαρο – πόσο δε μ' αρέσει αυτό το χρώμα! Τα σκαλοπάτια, οι τοίχοι, οι πάγκοι στο χολ κι αυτοί μαρμάρινοι. Και σε μια γωνιά, η προτομή του πατέρα του

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

1. Χριστινάκι: έτσι έχει ονομάσει η Χριστίνα το ημερολόγιό της

2. θεϊός Γιώργος: εργάζεται ως καθηγητής στο λύκειο που πηγαίνει η Χριστίνα

κυρίου Μηνά, ιδρυτή της σχολής, όπως μου εξήγησε ο θεός Γιώργος. Πολλά παιδιά έμπαιναν μαζί μας, κανένα δεν πρόσεχα. Πήγαμε κατευθείαν στο γραφείο του διευθυντή. Είναι ένας κοντόχοντρος άνθρωπος με μουστάκι και μικρό γκριζωπό γένι. Ούτε συμπαθητικός μου φάνηκε ούτε αντιπαθητικός, ουδέτερος. Μου είπε διάφορα λόγια. Πως χαίρεται που θα 'χει μια τόσο άριστη μαθήτριά, πως ο θεός μου είναι ένας αξιόλογος επιστήμων και πως ελπίζει να βρω στο σχολείο του ένα δεύτερο σπίτι... Κάτι τέτοια... Εγώ κοιτούσα τη βιβλιοθήκη ή μάλλον έκανα πως την κοιτούσα. Είχα μια τρομερή διάθεση να το βάλω στα πόδια, να φύγω. Αλλά να πάω πού;

Ο θεός μου, όταν τελείωσε την κουβέντα του, μου είπε: «Και τώρα πάμε να βρούμε τη Ρέα³». Η Ρέα από την πρώτη στιγμή μου φάνηκε συμπαθητική. Με φίλησε όταν με είδε. Έτσι όμως, όπως στεκόμουν στα σκαλιά, με την αυλή μπροστά μου γεμάτη παιδιά, δεν ξέρω γιατί, ένιωσα πανικό. Αμέσως πήγαμε να συναντήσουμε τους «άλλους». Ήταν μαζεμένοι κάτω από το μεγάλο πεύκο.

Οι «άλλοι», λοιπόν, δε μ' άρεσαν καθόλου. Όλοι τους μοιάζουν ικανοποιημένοι και σίγουροι για τον εαυτό τους. Ίσως ο καλύτερος, ή μάλλον ο λιγότερο αντιπαθητικός να είναι ο Αλέξης Καραάς, ένα ψηλό αγόρι που μιλούσε δυνατά κάνοντας πολλές χειρονομίες. Ο Πέτρος Σεβαστός έχει συνέχεια ένα ύφος ειρωνικό, με μια διάθεση κοροϊδευτική, η Τάνια, μάλλον άσχημο και αντιπαθητικό κορίτσι. Η Ρέα μου τη σύστησε για την πρώτη μαθήτριά της τάξης. Η Σόφη, κι αυτή από τη Θεσσαλονίκη, δηλαδή καινούρια όπως κι εγώ, αλλά πολύ φίλη του Αλέξη. Αυτή άρχισε τις ερωτήσεις, πού έμενα, σε ποιο σχολείο πήγαινα στη Θεσσαλονίκη, και μαζί με τους άλλους μου έκαναν σωστή ανάκριση. Όλοι τους αδιάκριτοι, περίεργοι.

Ξέρω πως παραφέρθηκα. Αλλά όταν με ρώτησε ο Αλέξης «και τι δουλειά κάνει ο πατέρας σου» – πες μου, Χριστινάκι μου, τι τους νοιάζει; Αντί να του πω: Πατέρας δεν υπάρχει και η μάνα μου είναι θυρωρός, σφουγγαρίζει τις σκάλες σας για να πατάτε στα καθαρά, δεν ξέρω γιατί, απάντησα: Επιχειρηματίας. Και ύστερα τους γύρισα την πλάτη και έφυγα. Μ' ανάγκασαν, ακούς, Χριστινάκι, μ' ανάγκασαν να τους πω ψέματα. Τους περιφρονώ όλους και δε θέλω να κάνω παρέα μαζί τους. Θα μελετώ, θα είμαι πάντα πρώτη μαθήτριά, για να δείξω σ' αυτά τα βουτυρό-παιδα πόσο καλύτερη είμαι απ' αυτά...

Ζωρζ Σαρή, Το ψέμα

Ασκήσεις

1. α. Πώς νιώθει η Χριστίνα για την πρώτη μέρα στο νέο της σχολείο; Πώς της φάνηκαν το καινούριο λύκειο, ο διευθυντής και οι συμμαθητές της; Αφού απαντήσετε, να αναφέρετε και 4 φράσεις του κειμένου που δείχνουν τα συναισθήματα της Χριστίνας για το νέο της σχολείο.
- β. Ποιο γεγονός στενοχώρησε ιδιαίτερα τη Χριστίνα και γιατί;

3. Ρέα: είναι ξαδέρφη της Χριστίνας, κόρη του θείου Γιώργου

2. Το παραπάνω κείμενο ανήκει στο είδος του ημερολογίου. Ποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ημερολογίου διακρίνετε;
3. α. Να βρείτε τα μέρη (θεματική περίοδος, λεπτομέρειες, κατακλείδα) της 6ης παραγράφου του κειμένου (Οι «άλλοι», λοιπόν ... περιέργοι).
β. Να δώσετε έναν πλαγιότιτλο στην παράγραφο αυτή.
4. Να βρείτε δύο περιπτώσεις περιγραφής στην 4η παράγραφο του κειμένου (Το Λύκειο είναι ... να πάω πού;). Τι περιγράφεται σε καθεμία;
5. Να βρείτε τα αντώνυμα (αντίθετα) των παρακάτω λέξεων του κειμένου που έχουν γραφτεί με έντονα στοιχεία.
 - α. το σήμερα έχει μια **πικρή** γεύση
 - β. Το Λύκειο είναι ένα **τεράστιο** κτίριο
 - γ. ο θεός μου είναι ένας **αξιόλογος** επιστήμων
 - δ. Όλοι τους **αδιάκριτοι**
 - ε. Τους **περιφρονώ** όλους
6. Γράψτε κι εσείς μια σελίδα στο ημερολόγιό σας για τις πρώτες σας μέρες στο νέο σας σχολείο, το γυμνάσιο. Περιγράψτε τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά σας για τα μαθήματα, τους νέους συμμαθητές σας και τους καθηγητές σας.

Θέμα 2ο

Η εξοχική Λευκάδα

Αργά το απόγευμα, πλησιάζοντας το νοτιότερο άκρο της Λευκάδας, όλα λάμπουν στο φως. Σαν ένα ηλιοβασίλεμα στο Θερμαϊκό. Δεκάδες χρωματιστά γουίντ-σέρφινγκ, μεγάλα ιστιοφόρα και βάρκες στην οργιαστική βλάστηση των νερών. Οι ακτές είναι μέσα στο πράσινο.

Ένα χωριό ψαράδων, η Βασιλική, που έχει όμως περισσότερο αγροτικό χαρακτήρα. Στα δεξιά, λίγα παραθαλάσσια εστιατόρια και ξενοδοχεία. Αριστερά, η πλαζ, τα θαλάσσια σπορ, μοντέρνα καταστήματα παγωτών και φρούτων. Στο τέρμα του ανηφορικού δρόμου που διασχίζει το χωριό, δεκάδες ξενώνες με χαρακτηριστική αρχιτεκτονική μορφή μέσα στα σπάρτα¹, σε εκτάσεις έρημες. Μια ντισκοτέκ μέσα στο λιβάδι, σ' έναν αχανή κήπο. Τα κάμπινγκ αρχίζουν

1. σπάρτα: θαμνώδη φυτά

Για τη Β΄ Γυμνασίου*

Θέμα 6ο

Το Γαλαξίδι

Το Γαλαξίδι, η μικρή αυτή κωμόπολη της Φωκίδας, διαθέτει μια αρχοντική ομορφιά που σε μαγεύει. Χαρακτηρισμένο ως παραδοσιακός οικισμός, σώθηκε από τους αρχιτεκτονικούς μοντερνισμούς και τις ανεξέλεγκτες κατασκευές και διατηρεί ανέπαφη την ατμόσφαιρα μιας άλλης εποχής. Γι' αυτό αποτελεί και ένα από τα καλύτερα τουριστικά θέρετρα της Ελλάδας.

Το Γαλαξίδι μοιάζει περισσότερο με νησί. Όσο παράδοξη κι αν ακούγεται αυτή η περιγραφή δεν απέχει από την πραγματικότητα. Γιατί το Γαλαξίδι είναι μια άκρη της Στερεάς Ελλάδας που βουτά στη θάλασσα και μια μικρή κοινωνία που στήριξε την ανάπτυξη και την ευημερία της στη ναυτιλία. Κι ακόμα ο πρώτος δρόμος έφτασε στην πόλη το 1963. Μέχρι τότε συνδεόταν με την υπόλοιπη Ελλάδα αποκλειστικά από τη θάλασσα.

Κάθε βόλτα στο Γαλαξίδι περιλαμβάνει μια πολύωρη περιπλάνηση στα δρομάκια με τα περίφημα καπετανόσπιτα. Χρωματιστές προσόψεις, μαρμάρινες ασίδες γύρω από τις πόρτες, βοτσαλωτές αυλές γεμάτες πολύχρωμα λουλούδια, πέτρινα μπαλκόνια στολισμένα με τα παλιά ακρόπρωρα των πλοίων και κατακόκκινες κεραμοσκεπές συνθέτουν το γαλαξιδιώτικο αρχοντικό. Τριγυρνώντας ανάμεσά τους νιώθεις να μεταφέρεσαι στο παρελθόν.

Μια ακόμα καταπληκτική βόλτα είναι η μεγάλη παραλιακή περαντζάδα. Ξεκινά από την ακτή της Οιάνθης και συνεχίζει απέναντι στους πρόποδες του πευκόφυτου λόφου που ακουμπά στη θάλασσα. Εκτός από την καταπληκτική θέα σε όλο το Γαλαξίδι, το σημείο προσφέρεται για δροσιστικές βουτιές στις μικρές παραλιούλες που σχηματίζονται στα πόδια του λόφου. Καθαρά και δροσερά νερά, ηρεμία και επαφή με τη φύση.

Το Γαλαξίδι προσφέρει και ορισμένα σημαντικά αξιοθέατα. Αξίζει να επισκεφτεί κανείς το Ναυτικό Μουσείο, που φιλοξενεί εκθέματα από το 3000 π.Χ. ως τον 20ό αι. Στα πιο εντυπωσιακά είναι τα περίφημα ακρόπρωρα. Πρόκειται για γυναικείες μορφές που στόλιζαν τις πλώρες των

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

πλοίων και οι οποίες βάφονταν μαύρες αν ο καπετάνιος πέθαινε ή τον ακολουθούσαν στο σπίτι του αν έφευγε από το πλοίο. Στον ναό του Αγ. Νικολάου μπορεί να δει κανείς το μοναδικό, επικών διαστάσεων ξυλόγλυπτο τέμπλο του και στον ναό της Αγ. Παρασκευής τον ζωδιακό κύκλο που είναι ζωγραφισμένος στο πλακόστρωτο δάπεδο και είναι πιθανότατα μοναδικό στο είδος του.

Φυσικά στο Γαλαξίδι δεν μπορεί να μην τιμήσει κανείς τις ταβέρνες του. Τα ψάρια και τα θαλασσινά βρίσκονται σε αφθονία, όπως και οι παραδοσιακές πεντανόστιμες πίτες και διάφορες τοπικές λιχουδιές.

Το Γαλαξίδι μπορεί να ευχαριστήσει τους επισκέπτες του με τους μικρούς όμορφους ξενώνες, τις περιποιημένες ταβέρνες, τη νυχτερινή ζωή, τις καλές υποδομές. Παράλληλα όμως με αυτές τις σύγχρονες όψεις του διατηρεί τον γραφικό χαρακτήρα της αρχοντικής ναυτοπολιτείας αλλά και του μεγάλου χωριού με τις γιαγιάδες και τους παπούδες που βγάζουν τις καρτέλες τους στον δρόμο πρωί απόγευμα.

Ασκήσεις

1. Να αναφέρετε 5 λόγους για τους οποίους, σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνει το κείμενο, αξίζει να επισκεφτεί κανείς το Γαλαξίδι.
2. α. Να βρείτε τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και την κατακλείδα (αν υπάρχει) της 2ης παραγράφου του κειμένου (*Το Γαλαξίδι μοιάζει ... αποκλειστικά από τη θάλασσα*).
β. Να γράψετε έναν πλαγιότιτλο για την παράγραφο αυτή.
γ. Με ποιον τρόπο έχει αναπτυχθεί η συγκεκριμένη παράγραφος;
3. Τι περιγράφεται στην 3η παράγραφο του κειμένου (*Κάθε βόλτα ... στο παρελθόν*); Να εντοπίσετε το απόσπασμα που περιλαμβάνει την περιγραφή.
4. Να βρείτε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *μαγεύει, παράδοξη, καταπληκτική, στόλιζαν, σύγχρονες*.
5. Σ' ένα κείμενο 3-4 παραγράφων περιγράψτε την πόλη ή την περιοχή που μένετε. Μπορείτε να αναφερθείτε στο όνομα του τόπου, την ιστορία του, τις φυσικές ομορφιές του, τα αξιοθέατά του, σε κάποια γνωστή προσωπικότητα που έζησε σ' αυτόν ή σε όποιο άλλο θετικό στοιχείο έχει. Το κείμενό σας θα δημοσιευτεί στη στήλη *Ταξίδια* της ηλεκτρονικής εφημερίδας του σχολείου.

Για τη Γ΄ Γυμνασίου*

Θέμα 11ο

[Κίνδυνος για την ελληνική γλώσσα η εισαγωγή ξένων λέξεων;]

Μια άποψη που δημιουργήθηκε την τελευταία εικοσαετία είναι ότι η γλώσσα μας κινδυνεύει από την αθρόα¹ εισαγωγή ξένων λέξεων, κυρίως από την αγγλοαμερικάνικη. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι η νεοελληνική γλώσσα χάνει τις αντιστάσεις της και γίνεται έρμαιο στην κυριαρχία της αγγλοαμερικάνικης, με αποτέλεσμα, όπως αφήνεται να εννοηθεί, να πάψουμε στο μέλλον να χρησιμοποιούμε την ελληνική γλώσσα. Η άποψη αυτή στηρίζεται στην αντίληψη η οποία θεωρεί τη γλώσσα όχι μόνο ομοιόμορφη αλλά και απαλλαγμένη από ξένα στοιχεία. Πρόκειται για την αντίληψη περί «καθαρότητας» της γλώσσας, η οποία ταλαιπώρησε στο παρελθόν αρκετά τη γλωσσική μας ιστορία.

Η ύπαρξη όμως μιας γλώσσας απαλλαγμένης από ξένα στοιχεία αποτελεί ουτοπία². Πουθενά στον κόσμο δεν υφίσταται μια τέτοια γλώσσα. Και η ελληνική στο παρελθόν είχε δανειστεί πάρα πολλά γλωσσικά στοιχεία από γλώσσες γειτονικές (π.χ. τούρκικα) ή γλώσσες κυρίαρχες (π.χ. γαλλικά) και δεν κινδύνεψε να χαθεί. Η ελληνική επίσης γνωρίζουμε όλοι ότι δάνεισε πάρα πολλά, κυρίως λεξιλογικά στοιχεία σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες· καμιά από αυτές δεν κινδύνεψε να χαθεί και ούτε βέβαια χάθηκε.

Οι γλώσσες είναι σαν ζωντανό οργανισμό. Δέχονται και αφομοιώνουν ό,τι είναι χρήσιμο σ' αυτές και αποβάλλουν ό,τι είναι άχρηστο. Αυτό που μας δείχνει η Γλωσσολογία³ και ιδιαίτερα η ιστορία των γλωσσών είναι ότι καμιά γλώσσα δεν κινδυνεύει από την εισαγωγή ξένων γλωσσικών στοιχείων και καμιά γλώσσα δεν χάνεται όσο υφίσταται η ομάδα, το έθνος που τα μέλη του χρησιμοποιούν και καλλιεργούν με την εκπαίδευση αυτή τη γλώσσα. Η ελληνική λοιπόν

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

1. αθρόα: άφθονη, μαζική

2. ουτοπία: κάτι που βρίσκεται τελείως εκτός πραγματικότητας, που δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνο στη φαντασία

3. Γλωσσολογία: η επιστήμη που μελετά τη γλώσσα

γλώσσα δεν κινδυνεύει όσο υπάρχει ελληνικό έθνος και όσο η ελληνική γλώσσα καλλιεργείται στο σχολείο.

Σ. Χατζησαββίδης, από το διαδίκτυο (www.abnet.agrino.org) – διασκευή

Ασκήσεις

1. Σύμφωνα με το κείμενο, από κάποιες πλευρές στη χώρα μας υποστηρίζεται ότι η εισαγωγή ξένων λέξεων, κυρίως από την αγγλοαμερικάνικη γλώσσα, θέτει σε κίνδυνο την ελληνική γλώσσα. Ποια θέση παίρνει στο ζήτημα αυτό ο συγγραφέας του κειμένου;
2. Να βρείτε τι δηλώνουν (π.χ. απαρίθμηση, προσθήκη, αντίθεση κ.λπ.) οι παρακάτω συνδυαστικές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο κείμενο.
 - δηλαδή:
 - όμως:
 - επίσης:
 - λοιπόν:
3. Να βρείτε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *άποψη, χάθηκε, χρήσιμο, αποβάλλουν.*
4. **γλώσσα, καλλιεργούν:** Με καθεμιά από αυτές τις λέξεις να γράψετε δύο προτάσεις. Οι λέξεις αυτές να χρησιμοποιούνται κάθε φορά με διαφορετική σημασία.
5. Οι νέοι χρησιμοποιούν πολύ συχνά στο λεξιλόγιό τους πολλές ξένες λέξεις, κυρίως από την αγγλική γλώσσα. Σε ποιους λόγους πιστεύετε ότι οφείλεται το φαινόμενο αυτό; Να παρουσιάσετε την άποψή σας σ' ένα κείμενο 300 περίπου λέξεων.

Θέμα 12ο

Πώς μπορούμε να ζήσουμε ειρηνικά σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία

Η κοινωνία μας ύστερα από τις τεράστιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί σε όλους τους τομείς της ατομικής και κοινωνικής δραστηριότητας έχει γίνει ιδιαίτερα πολυποίκιλη. Όχι άδικο γίνεται συχνά λόγος για μια πολυφυλετική και πολυπολιτισμική κοινωνία, στην οποία η ομαλή